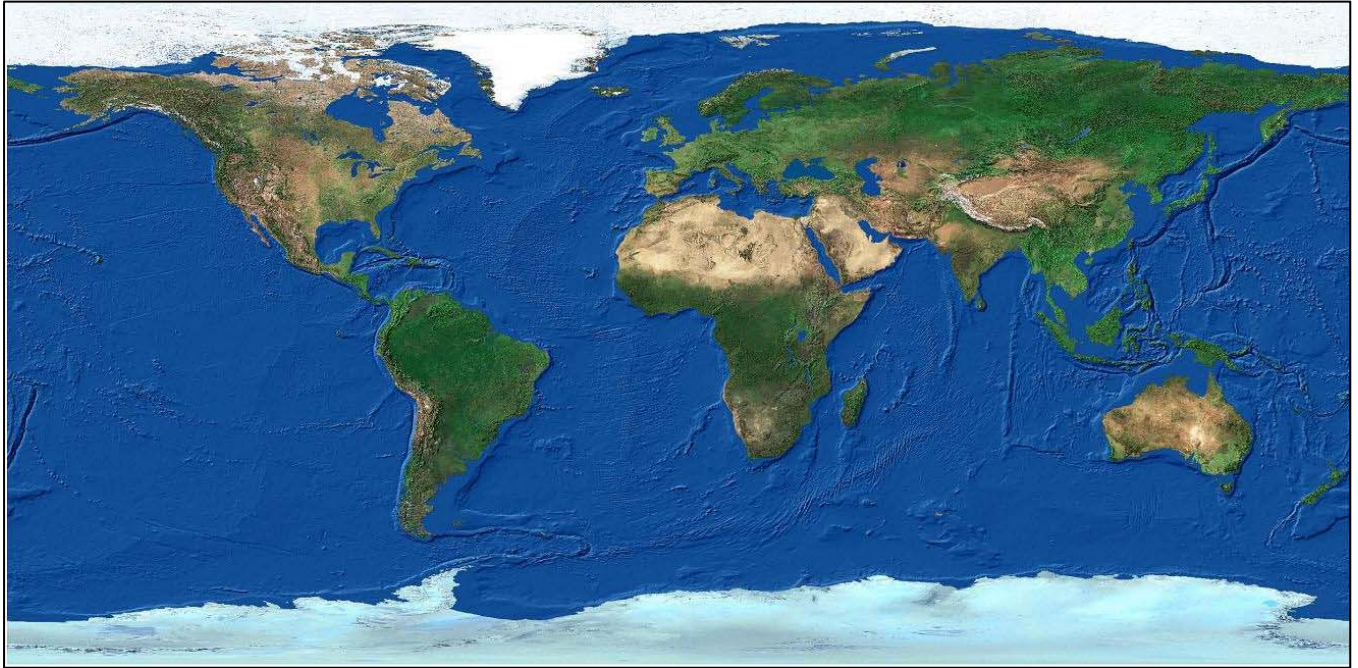

I. Poloha, rozloha a členitost

Obr. č. 1 Mapa polohy jednotlivých kontinentů

- rozloha: 43,5 mil. km²; střední nadmořská výška : 940 m n.m.
- poloha: S polokoule, J polokoule jen Velké a Malé Sundy
V polokoule, Z polokoule jen Čukotský poloostrov
- velká vertikální členitost

Práce s atlasem

1. Vymezte hraniční body Asie na jednotlivých světových stranách.

- **JZ** .....
- **Z** .....
- **V** .....
- **JV** .....

2. Určete zeměpisnou polohu krajních bodů světadílu Asie (mysy).

- J – mys Buru* .....
- S – Čeljuskinův mys* .....
- Z – mys Baba* .....
- V – Děžněvův mys* .....

3. Vymezte hranici mezi Evropou a Asií.

.....

.....

Práce s internetem

1. Zjistěte, jak vznikl název Asie a jakou podobu má v různých světových jazycích.

.....

.....

2. Popište, jak probíhalo objevování Asie. Které národy stály u zrodu objevu tohoto kontinentu?

.....

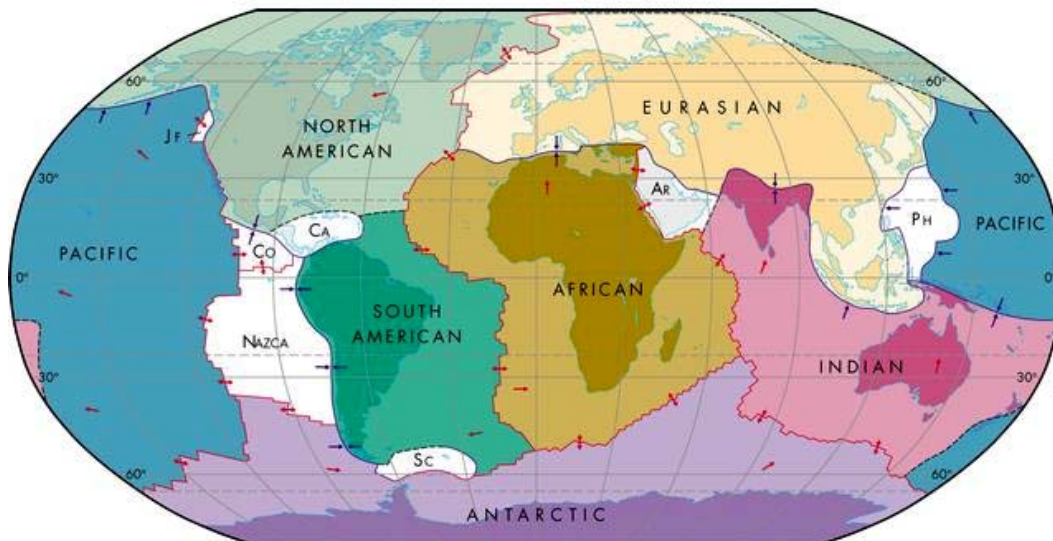
.....

.....

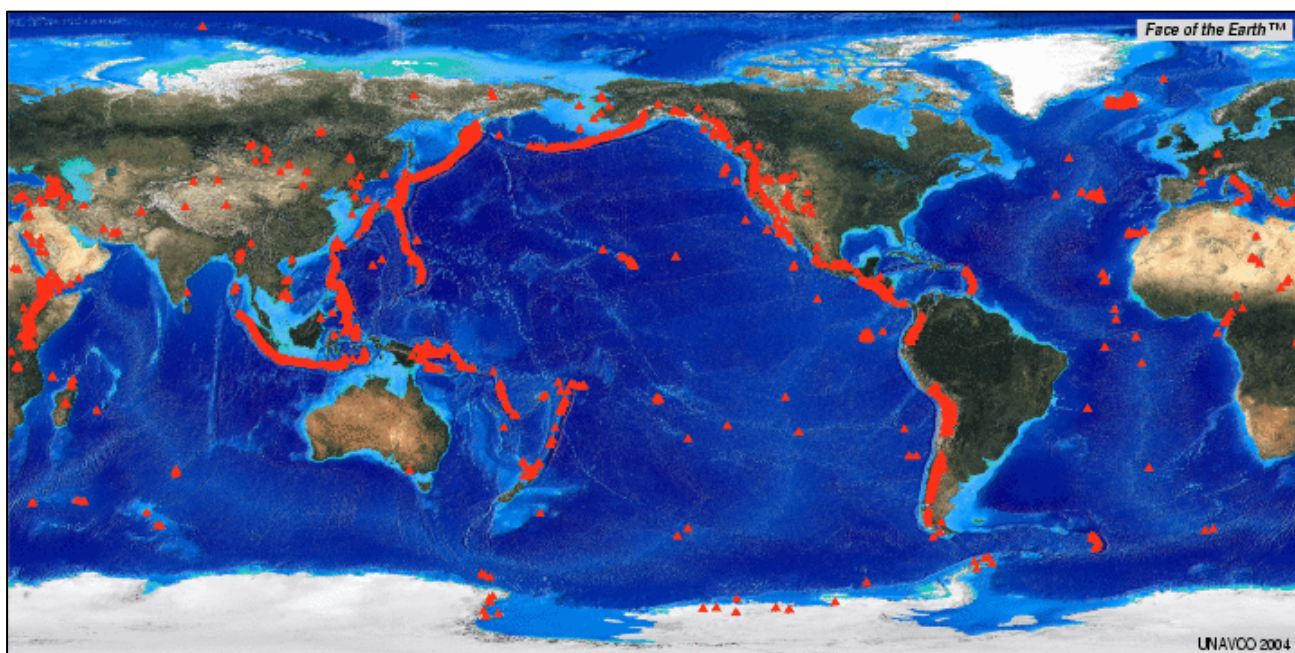
.....

II. Geologický a geomorfologický vývoj kontinentu

- 1.) TEORIE DESKOVÉ TEKTONIKY
  - litosférické desky : euroasijská, arabská, indo-australská, filipínská, pacifická, arabská
  - rozhraní: konvergentní – pacifická, filipínská, indoaustralská, arabská × pacifická
  - subdukční zóna → podsouvání litosférických desek → sopečná činnost a zemětřesení → ohnivý prstenec
- 2.) základem geologické stavby jsou
  - **pevninské štíty**: Sibiřský, Východočínský, Arabský, Indický
  - **tabule**: Ruská, Sibiřská, Čínská
    - jsou to strukturální jednotky prvohorního stáří
    - jádra štítů a tabulí jsou odolná vůči vrásnění → průběh vrásnění na jejich okrajích

Obr. č. 2 Mapa polohy jednotlivých litosférických desek

Obr. č. 3 Mapa rozšíření vulkánů

3.) vrásnění v Asii

KALEDONSKÉ VRÁSNĚNÍ (prvohory)

→ jih Sibiřské → tabule = Pobajkalí, Sajanské pohoří, Kuzněcký Ala-tau, Altaj, Mongolský Altaj atd. + část Ťan-šanu, JV Čína a Ural

HERCYNSKÉ VRÁSNĚNÍ (přelom 1 – 2 h)

směrově oblouk os SV – J – JV – V

→ pol. Tajmyr, Ural, Kazachstán, j. Altaj, Ťan-Šan, Kchun-lun, Nan-Šan

JANŠANSKÉ VRÁŠĚNÍ (druhoory)

→ verchojansko-kolymská oblast, Čukotka, východní Zabajkalí, Zaamuří, část V Číny, Zadní Indie, Sundy, Japonsko

ALPSKO-HIMALÁJSKÉ VRÁSNĚNÍ (třetihory)

→ v důsledku nárazu indoaustralské a euroasijské desky, vznik mohutných horských systémů táhnoucí se v několika větvích od Z → V: Kavkaz, Elborz, Hindukúš, Karákorám, Himaláje → spojených 3 horskými uzly: Arménská vysočina, Pamír, Jünanská plošina, dále pak horské systémy V okraje kontinentu na Japonských ostrovech, Taiwanu, Filipínách, Indonéských ostrovech

Obr. 4 Obrysová mapa pro zakreslení vrásových struktur

Asie nabyla současného tvaru na přelomu 3-4 hor připojením Indie a Arábie a oddělením Japonských ostrovů a celého kontinentu od Afriky a Severní Ameriky.

→ před 100-60 miliony lety začala deformace severního okraje indoaustralské desky a její poslední fáze začala před 3 mil. lety → zdvih Himalájí a Karákoramu přes 8000 m → vliv na rozšíření flóry a fauny i na migraci člověka

→ zdvih Himalájí neustále pokračuje sbíháním desek asi 5 cm za rok; během čtvrtohor se Himaláje vyvrásnily o 1000 m

4.) → reliéf všech pohoří byl ve třetihorách zmlazen a peneplenizován

5.) → velmi složité uspořádání povrchových tvarů: rozsáhlá pohoří, vysoko položené náhorní plošiny, tektonické a erozní bezodtoké pánve, rozsáhlé nížiny

6.) tvary reliéfu ve 4-h :

→ mořské transgrese (Kaspik – sev. okraj)
→ mrazové zvětrávání a větrná eroze (spraše - Čína)

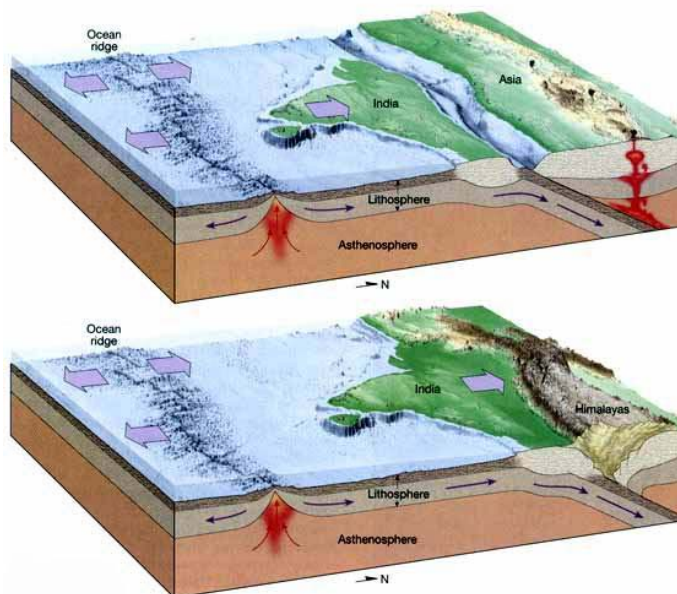
→ krasovnění (J Čína, Zadní Indie) - mogoty
→ vulkanická činnost (1883 Krakatau – exploze vyvrženo 18km³ skály, zahynulo 36 000 lidí)

sopky: Klučevskaja (4750 m), Kerinci (Sumatra 3805 m), Fudžisan (3776 m)

→ cirkumpacifický pás

→ pleistocenní zalednění (po 60°s.š., V od Jeniseje od 64°s.š.),
novodobé zalednění (nejvyšší pohoří, severní ostrovy)

→ trvale zmrzlá půda (permafrost)

Obr. 5 Vznik Himalájí

7.) Asijské protiklady

- vysoká pohoří
- nížiny – močály, jezera, tajgy, rašeliniště
- prolákliny – Ghór (Mrtvé moře), Turfanská proláklina, Kaspická nížina
- pustinné oblasti – pouště (Gobi, Taklamakan, Dašte Kevír, Lút, Nafúd, Rub-al-Chálí, Kyzylkum, Karakum, Thar, Dahná, Syrská poušť, Velká solná)
- plošiny – Tibetská, Dekán, Ustjurt, Kazašská
- pánve – Džungarská (nejdále k moři na Zemi, 2650 km), Tarimská, Sečuánská

Práce s atlasem

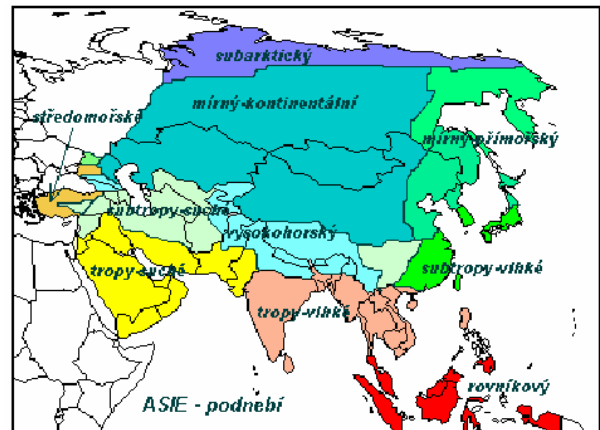
1. Určete, ve které části Asie se nachází velké množství korálových útesů.

2. Doplňte tabulku

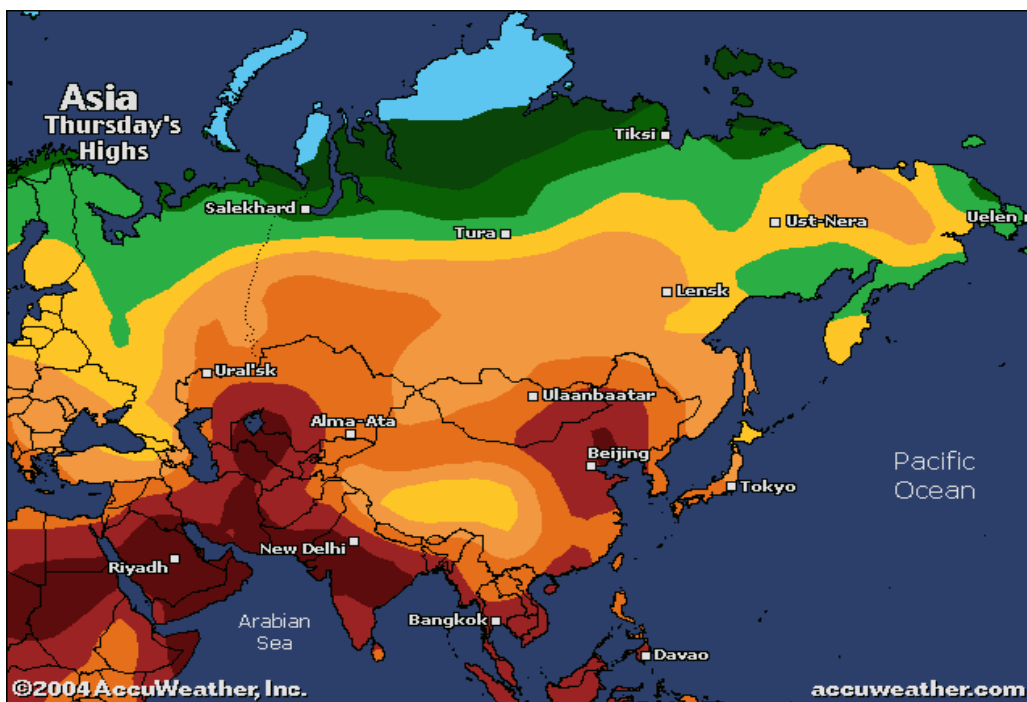
Pohoří	Nejvyšší vrchol	Výška v m	Je činnou sopkou
Karákóram			
	Elbrus		
		8847	
Kamčatské			
	Fuji San		

III. Klimatické poměry

- velká rozloha → velká rozmanitost podnebí s řadou extrémních poloh
- převládá kontinentální podnebí
- do nitra světadílu ubývá srážek a zvyšuje se roční teplotní amplituda
- vliv Tichého oceánu se projevuje jen v úzkém pruhu podél pobřeží a na ostrovech
- převládá západní proudění
- zimní stacionární anticyklóna nad Sibiří → zimní monzun
- nejsušší oblasti : střední a východní Sibiř 250 mm a méně, oblasti pouští
- nejvíce srážek : Indonésie (5 – 10 000 mm), Západní Indie

Obr. č. 6 Podnebné pásy (Taibr, 2003)

Obr. č. 7 Rozložení teplot v Asii

Klimatické pásy :1.) **Pás rovníkového klimatu**

- Indomalajské souostroví, Srí Lanka, jih Přední a Zadní Indie
- stálá intenzita slunečního záření → vyrovnaný chod teplot během roku
  - měsíční průměr 24 – 28°C
  - amplituda nejteplejšího a nejchladnějšího měsíce nepřesahuje 5°C
  - amplituda během dne se neliší o víc než 10-15°C
  - teplota během dne nepřesahuje 35°C a neklesá pod 20°C
  - srážky v průměru 1000 – 3000 mm

2.) **Pás rovníkových monzunů**

- oblast Bengálského zálivu, pol. Přední a Zadní Indie, Čína jižně od Jang-c-tiang
- období letních a zimních monzunů
- malé teplotní amplitudy mezi létem a zimou
- nejvíce srážek v létě, nejdeštivější místo na světě – Čerápuňdží v Asámu

3.) **Tropický pás**

- Arabský poloostrov
- v Asii se vyskytuje kontinentální forma → mimořádná suchost, výjimečně horká léta, vysoký obsah prachových částic ve vzduchu
  - denní amplitudy až 40°C, na písčitém povrchu i přes 80°C
  - srážky vypadávají velmi zřídka i pod 50 mm

4.) **Subtropický pás**

- a) oceánský typ západního pobřeží pevnin = středomořské klima
  - teplá, suchá léta a mírná, deštivá zima (800-900 mm)
  - průměr nejchladnějšího měsíce neklesá pod 10°C
  - př. Bejrút
- b) subtropické klima východního pobřeží
  - ovlivněné subtropickým monzunem
  - léta srážkově bohatá (1200 mm), zimy suché a chladné (v Japonsku je zimní monzun vlhký)
- c) kontinentální oblasti
  - oblast Íránu
  - množství slunečního záření v létě rovnocenné tropickému pásu
  - cyklonální činnost přináší v zimě srážky, roční srážky 200 – 250 mm
  - teplota v zimě klesá pod 10°C

5.) **Mírný pás**

- převládá kontinentální forma s ročními teplotními amplitudami až 60°C, na V se vlivem Tichého oceánu výrazně snižuje amplituda a klima má monzunový ráz
- zimní anticyklona → mrazy - 30 až - 40°C
- letní srážky, na S převažují nad výparem, na J převládá výpar → vznik pouští (Taklamakan, Gobi, střední Asie)

6.) **Subarktický pás**

- největší roční teplotní amplitudy až 100°C, př. Verchojansk
- zimní teploty klesají až k -45°C, průměrná roční teplota -10 až -15°C
- srážky cca 150 mm

7.) **Arktický pás**

- roční amplituda je přítomností oceánu kolem 30°C
- letní teploty se pohybují i nad 0°C
- srážky 250 – 300 mm

Práce s atlasem

1. Pomocí atlasu vymezte teplotní intervaly pro obrázek č. 6

.....

.....

.....

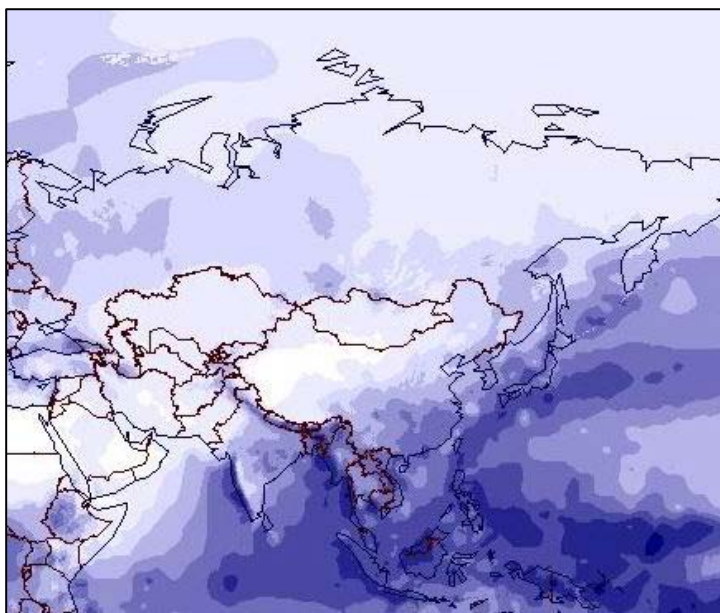
.....

2. Pomocí atlasu vymezte srážkové intervaly pro obrázek č. 8

.....

.....

.....

Obr. č. 8 Podnebné pásy

3. Které oblasti Asie ohrožují vlny tsunami? Načrtněte, jak vznikají.

.....
 .....

4. Vysvětlete rozdíl mezi oceánskými proudy Kuro-šio a Oja-šio. Které území asijského kontinentu ovlivňují?

.....
 .....

5. Do obrázku zakreslete šipkami směry letního monzunu (červeně) a zimního monzunu (modře) v Indii, Vietnamu a východní Číně.

IV. Hydrologické poměry

- a) říční síť je závislá na podnebí a reliéfu
- b) nejmohutnější veletoky
- c) 40% zabírají bezodtoké oblasti – střední a JZ části kontinentu (pouštní a polopouštní pánve)
- d) **vádí – suchá koryta** na Arabském poloostrově → nevyvinutá říční síť
- e) největší jezera světa – Kaspické moře, Bajkal

International River Basins of ASIA

© Copyright Transboundary Freshwater Dispute Database, 2000

Obr. č. 9 Říční systém v Asii

Asijské toky dle odtokových režimů

- 1) **sibiřské řeky** – př. Jenisej, Lena, Ob, Indigirka, Jana
  - značná rozkolísanost průtoku, závisí na zdrojích vodnosti a zeměpisné šířce
  - maxima IV – VI, minima podzim – zima
  - 75-90% vody oteče během jarní povodně (→ ledové bariéry x dlouhodobě zmrzlá půda)
- 2) **řeky aridních oblastí** – řeky střední Asie : Amurdarja, Syrdarja, Tarim, Tigris
  - dostatek vody na horním toku → sníh a ledovec
  - maxima IV, V
- 3) **monzunové řeky** – Indus, Ganga, Mekong, Brahmaputra, Iravádí, Menam, Rudá řeka, Jang-c-tiang, Amur (kombinace se sibiřskými ř.), Godavári
  - maxima za letních monzunů VII – IX, minima I – III
  - největší rozkolísanost má Godavári – v suchém období téměř vysychá, za povodní má průtok 80000 m³/s (větší než Ganga)
- 4) **tropické řeky** – Indonésie, Filipíny
  - řeky krátké, prudké a vodnaté
  - dostatek srážek po celý rok
- 5) **středomořské řeky** – asijské Středomoří, Turecko
  - maxima srážek v zimě, minima v létě → vysychání

Velké říční systémy :

→ Ob+Irtyš – bažiny, mokřiny

→ Jenisej +Angara

→ Eufkrat + Tigris = Šatt-al-Arab, Mezopotámie

→ Indus (Paňdžáb – Pětiríčí)

→ Ganga – teče v naplaveninách, v 16. století změna koryta, s Brahmaputrou → delta

→ Jang-c-tiang – přehrada Tři soutěsky

→ Chuang-che – spráše, překládání koryta

Jezera :1) Kaspické moře

- plošně nejrozsáhlejší zásobárna slané jezerní vody
- mořské proudy, příliv a odliv, mořské bouře → 1200 km dlouhé, prům. šířka 320 km
- slanost a hloubka stoupá od S k J (60 m – 800 m – 1000 m)
- pokles hladiny → vznik ostrovů a poloostrovů (80. léta zvyšování hladiny)

2) Aralské jezero

- snižování průtoku zdrojnic → vysychání → zasolení půdy
- pokles hladiny o 14 m, břehy ustoupily o 80 km
- prudký nárůst salinity

3) jezero Bajkal

- 1637 m hloubka
- sladkovodní jezero, protáhlé podél tektonické linie, endemiti

4) jezero Tajmyr

- ledovcového původu

5) jezero Balchaš

- míchání slané a sladké vody

6) jezero Lobnor

- putující → vlivem zanášení mění svou polohu až do okruhu 150 km

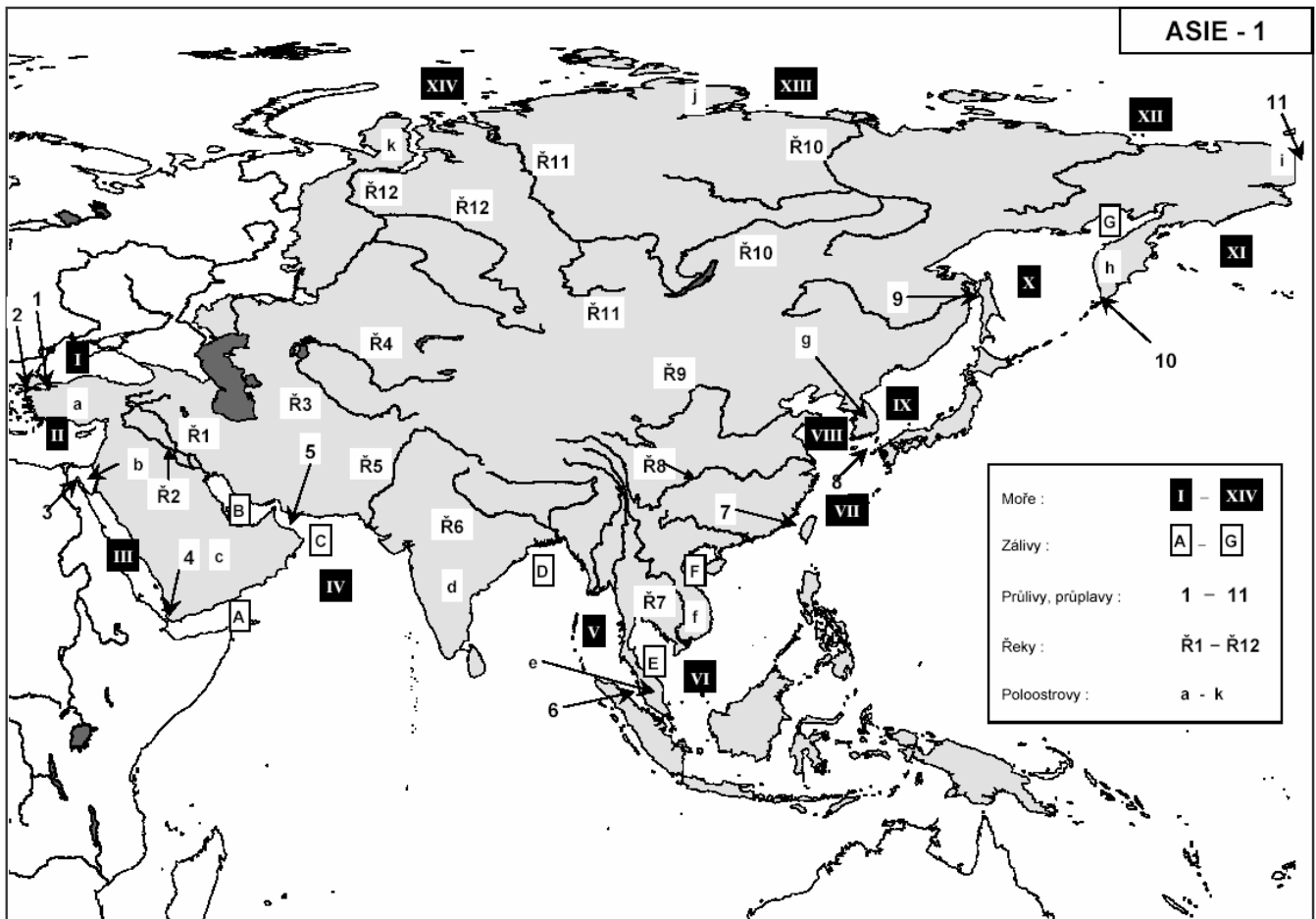
7) jezero Tonlesap

- reliktní jezero v Kambodži
- rozrůstá se za rozvodnění Mekongu z 2 500 km² až na 20 000 km²
- nejbohatší na ryby s ročním výlovem až 100 000 tun

8) tibetská jezera : Kukuror, Tengrinor9) jezera ostrovní části : Toba (Sumatra)**Práce s atlasem**

1. Určete názvy vyznačených místopisných pojmů v obrysové mapce.

Obr. č. 10 Mapa Asie I

Moře

- I. ....
- II. ....
- III. ....
- IV. ....
- V. ....
- VI. ....
- VII. ....
- VIII. ....
- IX. ....
- X. ....
- XI. ....
- XII. ....
- XIII. ....
- XIV. ....

Řeky

- Ř1 .....
- Ř2 .....
- Ř3 .....
- Ř4 .....
- Ř5 .....
- Ř6 .....
- Ř7 .....
- Ř8 .....
- Ř9 .....
- Ř10 .....
- Ř11 .....
- Ř12 .....
- e) .....
- g) .....
- i) .....
- k) .....

Průlivy, průplavy

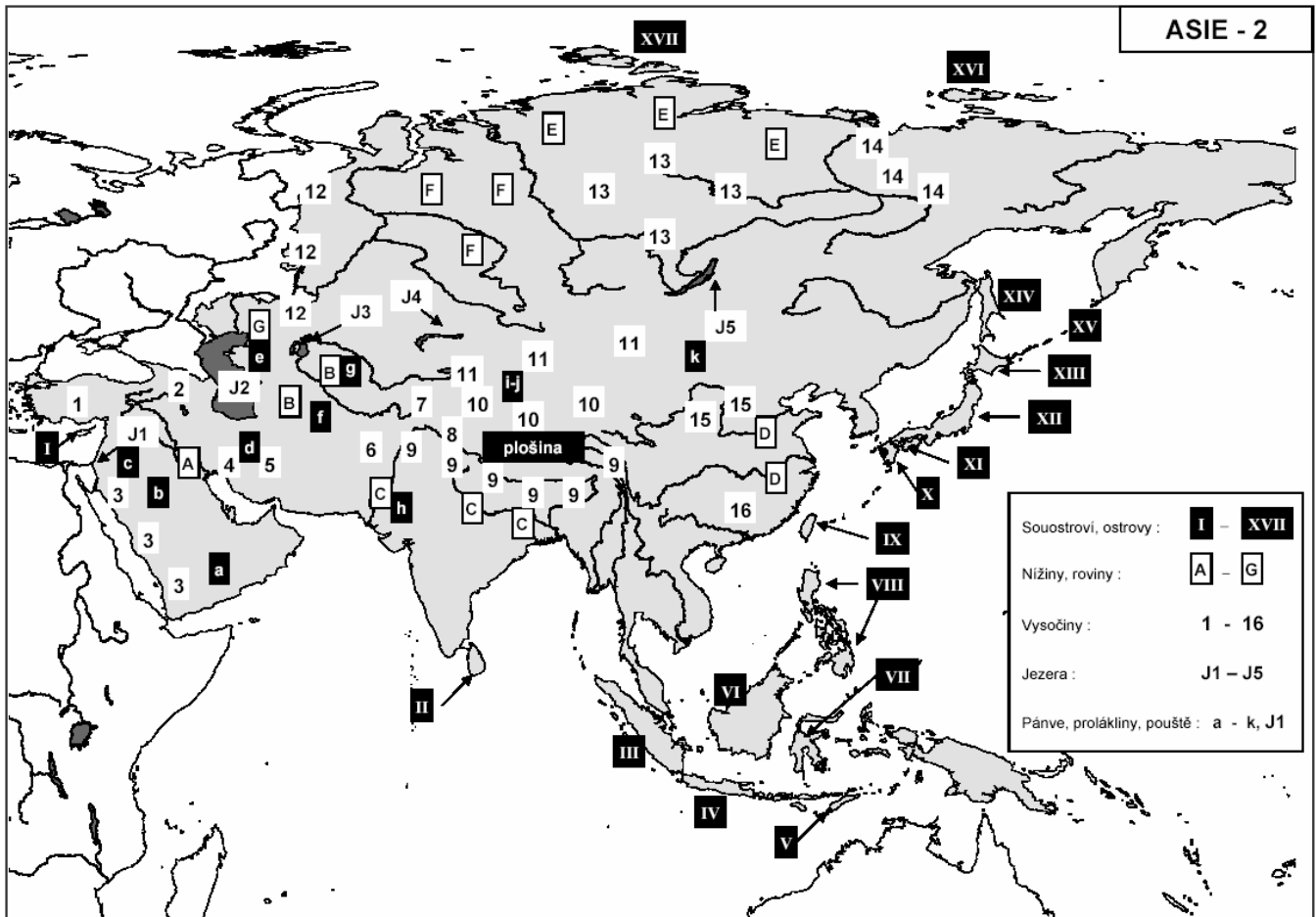
- 1. ....
- 2. ....
- 3. ....
- 4. ....
- 5. ....
- 6. ....
- 7. ....
- 8. ....
- 9. ....
- 10. ....
- 11. ....

Zálivy

- A .....
- B .....
- C .....
- D .....
- E .....
- F .....
- G .....

Poloostrovy

- a) .....
- b) .....
- c) .....
- d) .....
- f) .....
- h) .....
- j) .....

Obr. č. 11 Mapa Asie 2

Souostroví, ostrovy

- I. ....
- II. ....
- III. ....
- IV. ....
- V. ....
- VI. ....
- VII. ....
- VIII. ....
- IX. ....
- X. ....
- XI. ....
- XII. ....
- XIII. ....
- XIV. ....
- XV. ....
- XVI. ....
- XVII. ....

Jezera

- J1 .....
  - J2 .....
  - J3 .....
  - J4 .....
  - J5 .....

Poloostrovy

- a) .....
- b) .....
- c) .....
- d) .....
- e) .....
- f) .....

Vysočiny

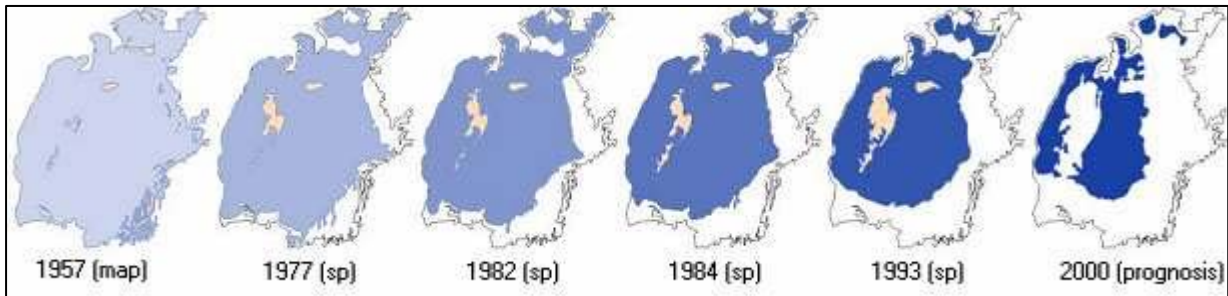
- 1. ....
- 2. ....
- 3. ....
- 4. ....
- 5. ....
- 6. ....
- 7. ....
- 8. ....
- 9. ....
- 10. ....
- 11. ....
- 12. ....
- 13. ....
- 14. ....
- 15. ....
- 16. ....

Nížina, roviny

- A .....
  - B .....
  - C .....
  - D .....
  - E .....
  - F .....
  - G .....
- g) .....
- h) .....
- i) .....
- j) .....
- k) .....
- J1 .....

Práce s internetem

1. Aralské jezero se během posledních let neustále zasměňuje.

a) Vyhledejte informace o rozloze Aralského jezera během jednotlivých období.

.....
 .....

b) Co způsobuje zmenšování rozlohy Aralského jezera a jaké budou postupné dopady na okolí jezera?

.....
 .....

c) Co se stalo s životem ve vodě?

.....
 .....

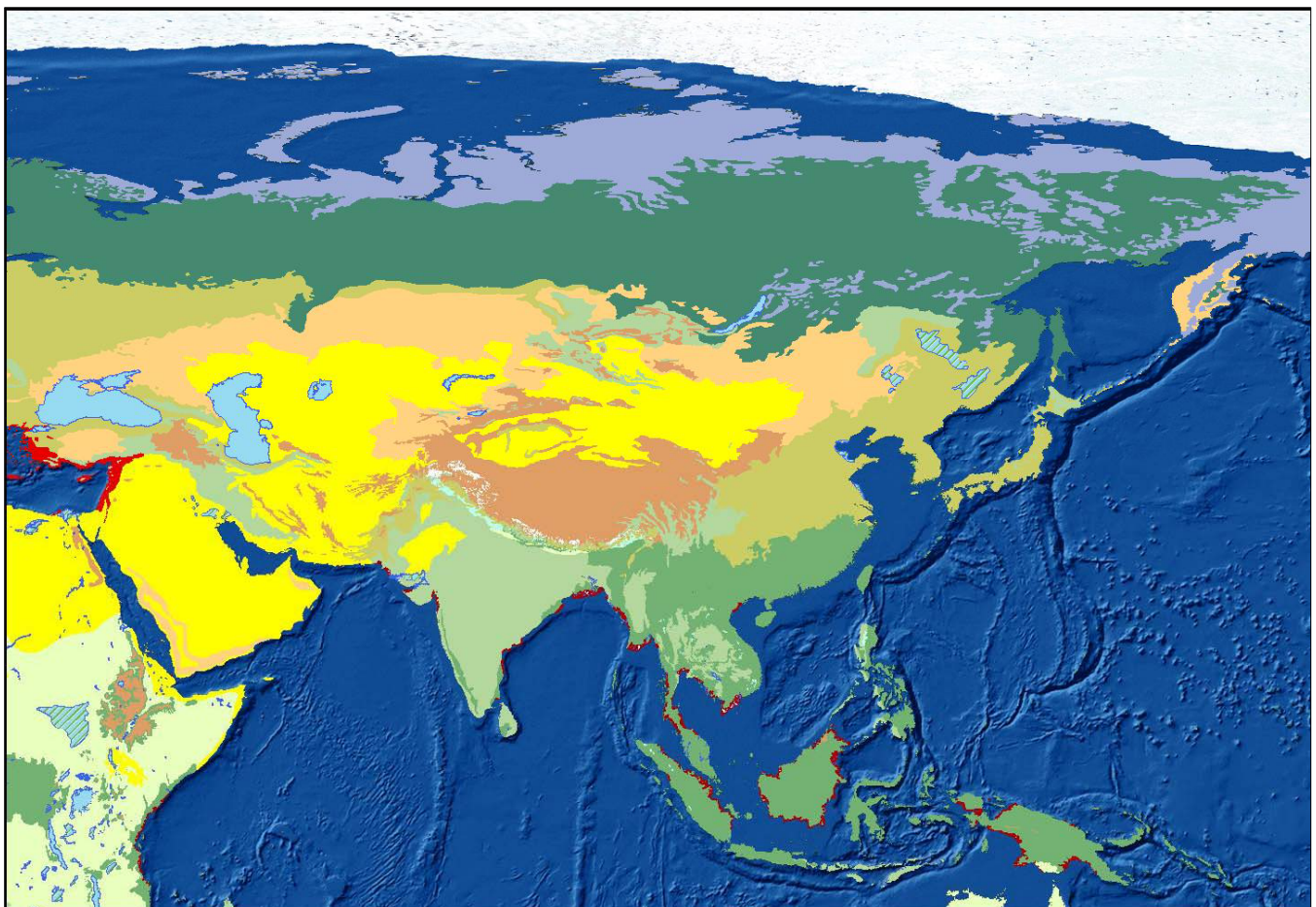
d) Co se stalo s obnaženým dnem jezera?

.....
 .....

V. Biogeografická poměry

Práce s atlasem

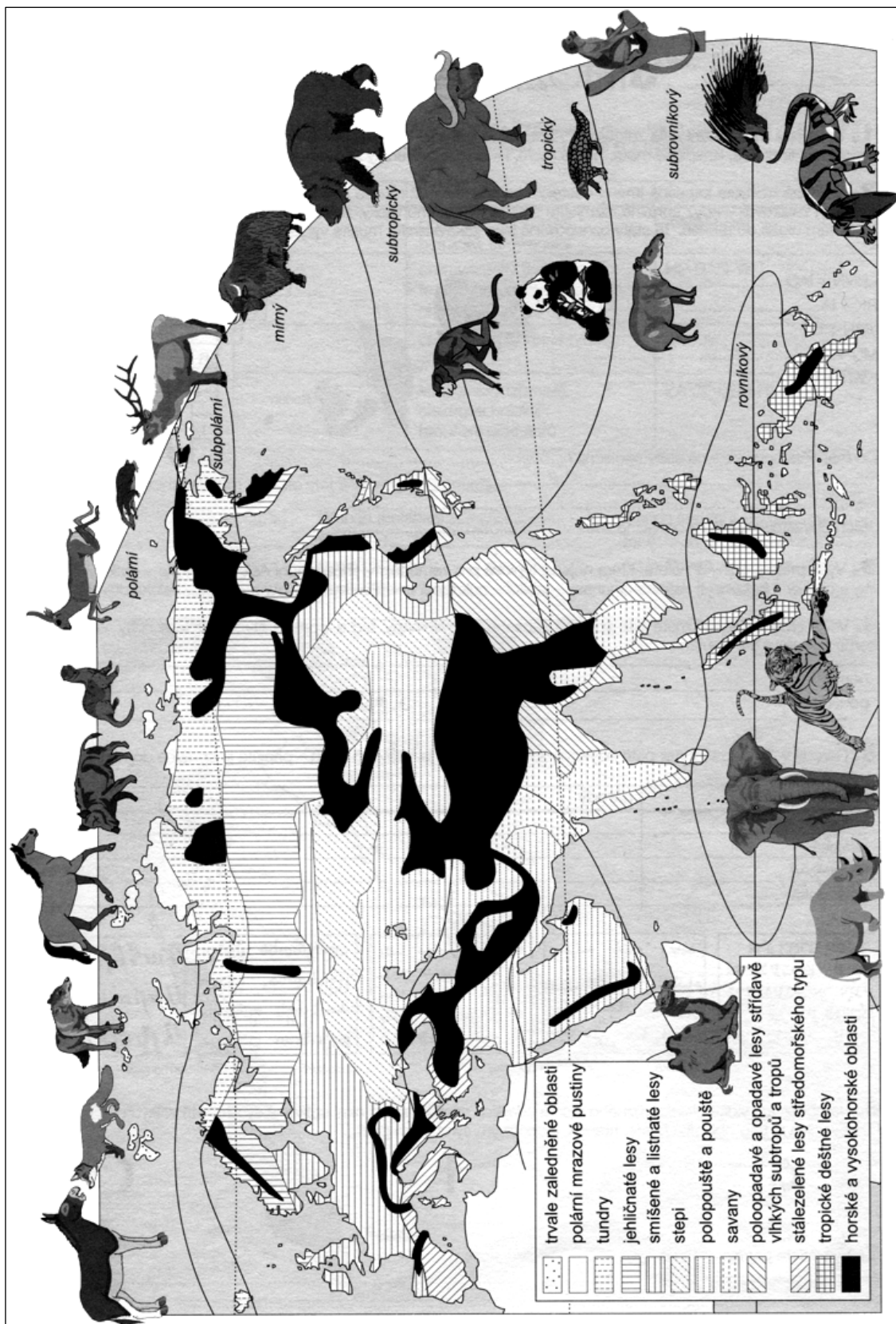
1. Určete jednotlivé typy vegetačních formací zobrazených na obr. č. 11. Případně jednotlivé typy vybarvěte.

Obr. č. 12 Vegetační pásma v Asii

.....
 .....

2. Vybarvěte a pojmenujte jednotlivé biomy a přiřadte k nim zobrazená zvířata.

Obr. č. 13 Biogeografická obrysová mapa Asie

Práce s internetem

1. Které krajiny - oblasti jsou zobrazeny na obrázcích?

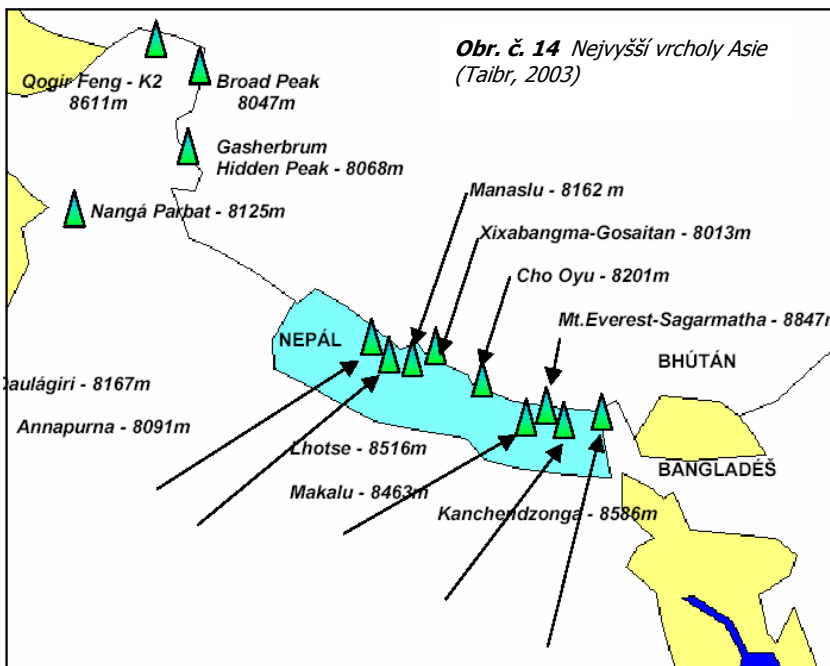

a) ..... b) ..... c) .....

d) ..... e) ..... f) .....

2. Vypište a zjistěte, kdy a kým byly poprvé zdolány asijské osmitisícové vrcholy.

Obr. č. 14 Nejvyšší vrcholy Asie (Taibr, 2003)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

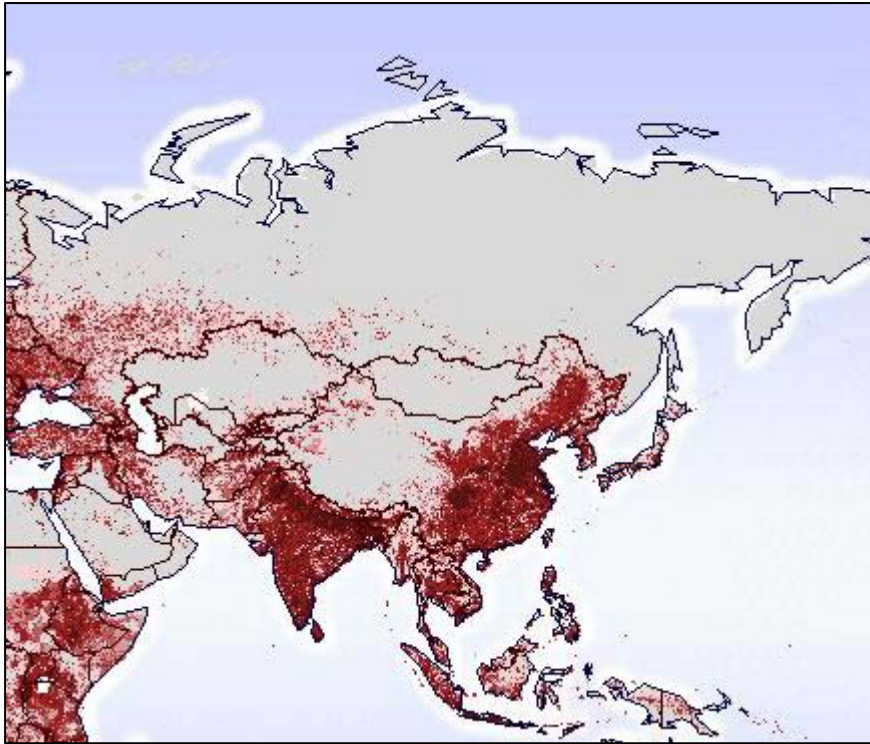
.....

.....

VI. Demografické poměry

Znaky asijské populace

1. počet obyvatel – neustále roste
     → 1900 – 925 mil. obyv.   2003 – 3 884 mil. obyv. → na 30% povrchu žije 65% obyv.
     JZ Asie je nejdynamičtější cca 3% příroz. přírůstek
2. nebezpečí přelidnění (hladomor) → regulace porodnosti (Čína, Indie), řízené migrace
3. migrace – mezistátní, vnitrostátní, ekonomické, politické
4. regionální a mezistátní rozdíly v porodnosti a úmrtnosti
5. nejnerovnoměrnější rozmístění obyvatelstva → nejvíce pol. Přední Indie, Zadní Indie, V Asie, Japonsko, Indonéské ostrovy, střed JZ Asie x nejméně : vysokohorské a pouštní oblasti, oblasti Sibíře a permafrostu
6. urbanizace nad 60% v JZ Asii, nejméně J a JV Asie 25%

Obr. č. 15 *Hustota zalidnění obyvatelstva*

7. rasově, jazykově, etnicky i nábožensky nejpestřejší světadíl
rasy: europoidní, mongoloidní, ekvatoriální
jazykové rodiny: indoevropská – indoíránská skupina : perština
    afroasijská – novohebrejščina, arabština
    kavkazská - gruzínština
    altajská – turečtina, tatarština, mongolské jazyky
    drávidská, korejština, japonština, ...
náboženské systémy – civilizace (podle Huntigtona)
  1. ortodoxní
  2. islámská
  3. hinduistická
  4. konfuciánská
  5. japonská
  6. buddhistická

JZ Asie (bez Libanonu a Izraele) → islám
 J Asie (bez Bangladéše, Pákistánu a Srí Lanky) → hinduismus
 Indočína → muslimové, buddhismus
 V Asie → buddhismus, konfucianismus, taoismus a šintoismus
8. náboženské konflikty:
     → islámský fundamentalismus : krvavá hranice islámu

Poznámky:

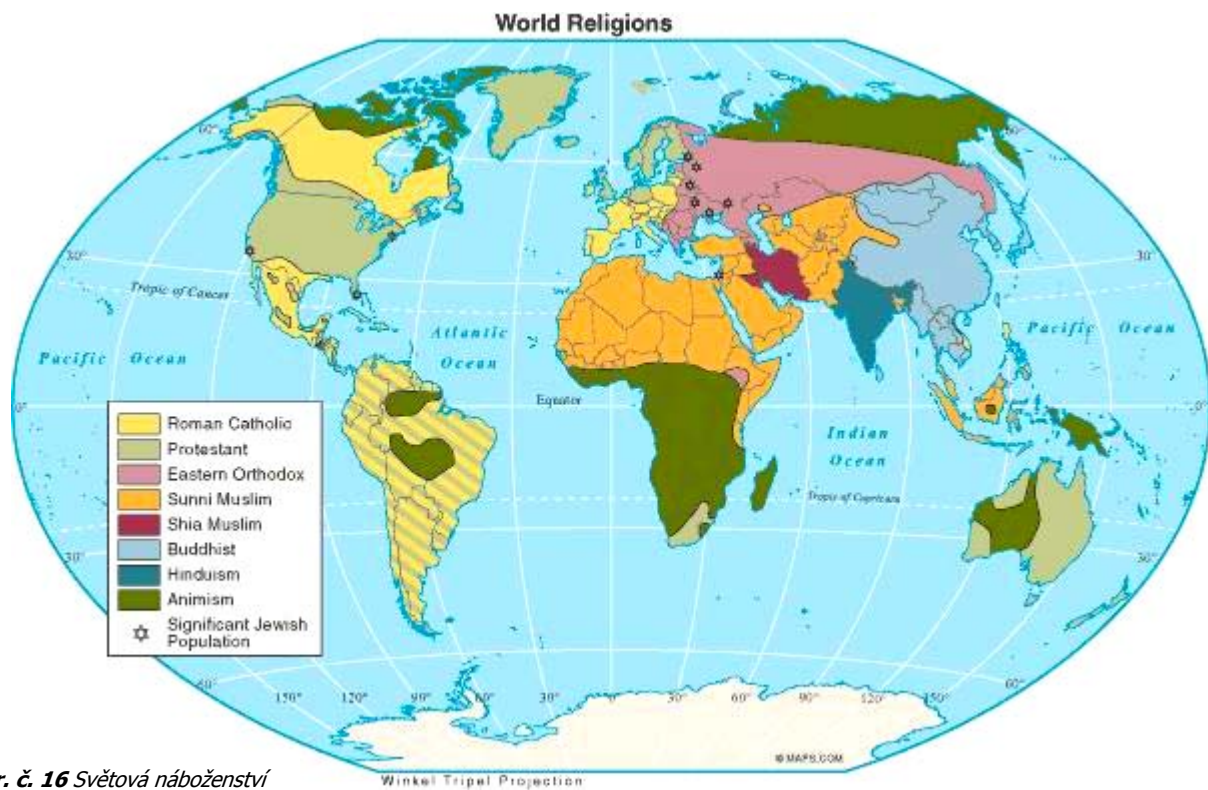
.....

.....

.....

.....

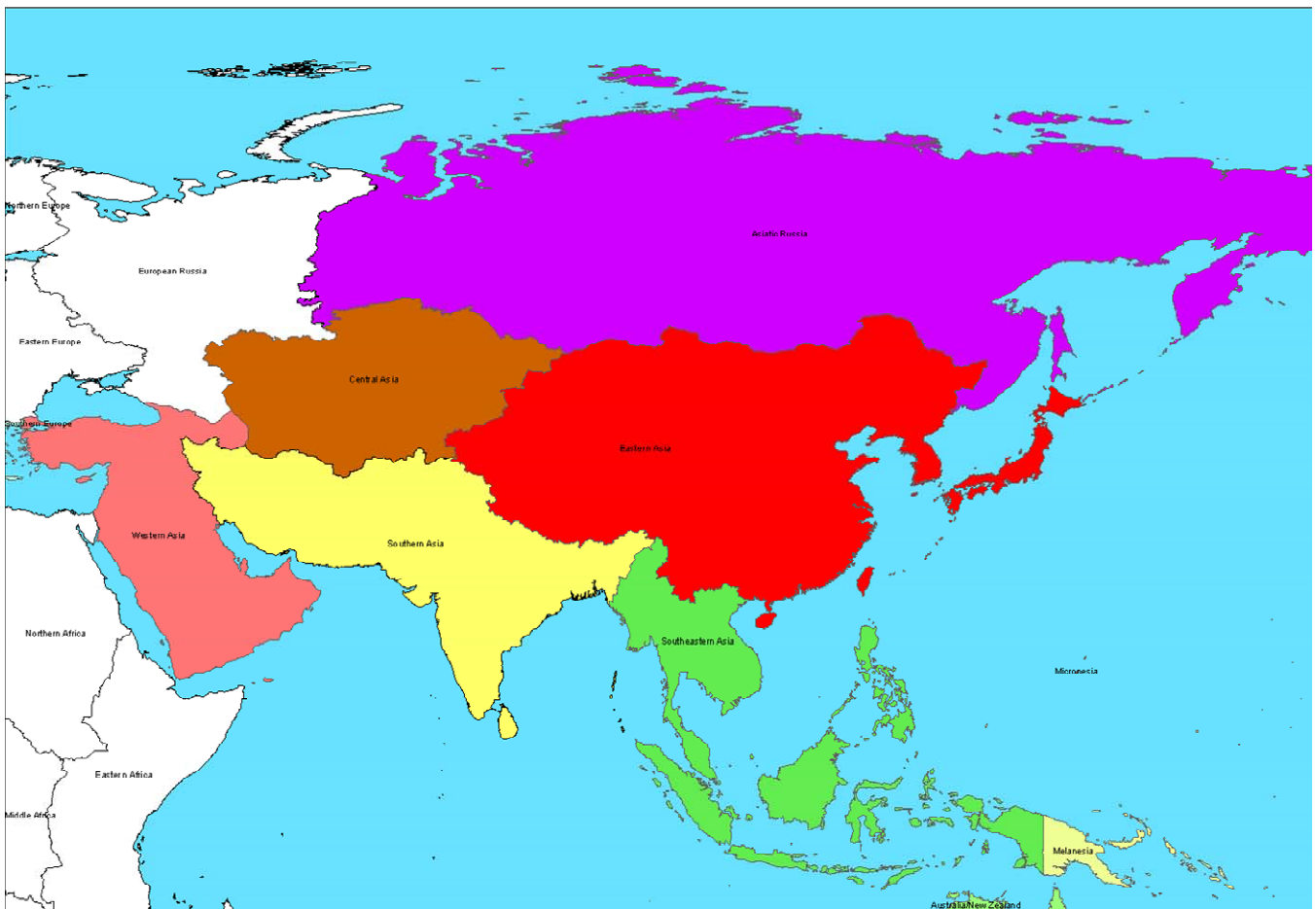
.....

Obr. č. 16 Světová náboženství

Regionalizace Asie

JZ Asie a Zakavkazsko, J Asie, JV Asie, V Asie, střední Asie, Rusko

Obr. č. 17 Regionalizace Asie

Práce s internetem, encyklopedií

1. K jednotlivým náboženstvím vyhledejte období jejich vzniku a jejich základní zásady. (zdroj: <http://www.photius.com/religion/> - anglicky)

Islám - .....
 .....
 .....

Buddhismus - .....
 .....
 .....

Hinduismus - .....
 .....
 .....

Judaismus - .....
 .....
 .....

2. Které státy uplatňují antipopulační politiku. Jakým způsobem?

.....
 .....

3. Vypočtete průměrnou hustotu zalidnění u asijských států, které patří mezi 25 nejlidnatějších na světě. Využijte k výpočtu webovou stránku <http://www.geographyiq.com/ranking/rankings.htm> - anglicky.

.....
 .....
 .....

4. Které státy – kolonizovaly následující asijské země? Kdy byly osamostatněny?

Indie - .....

Vietnam - .....

Indonésie - .....

Macao - .....

Hongkong - .....

5. Které kultury symbolizují tyto stavby?

a) .....

b) .....

c) .....

d) .....

e) .....

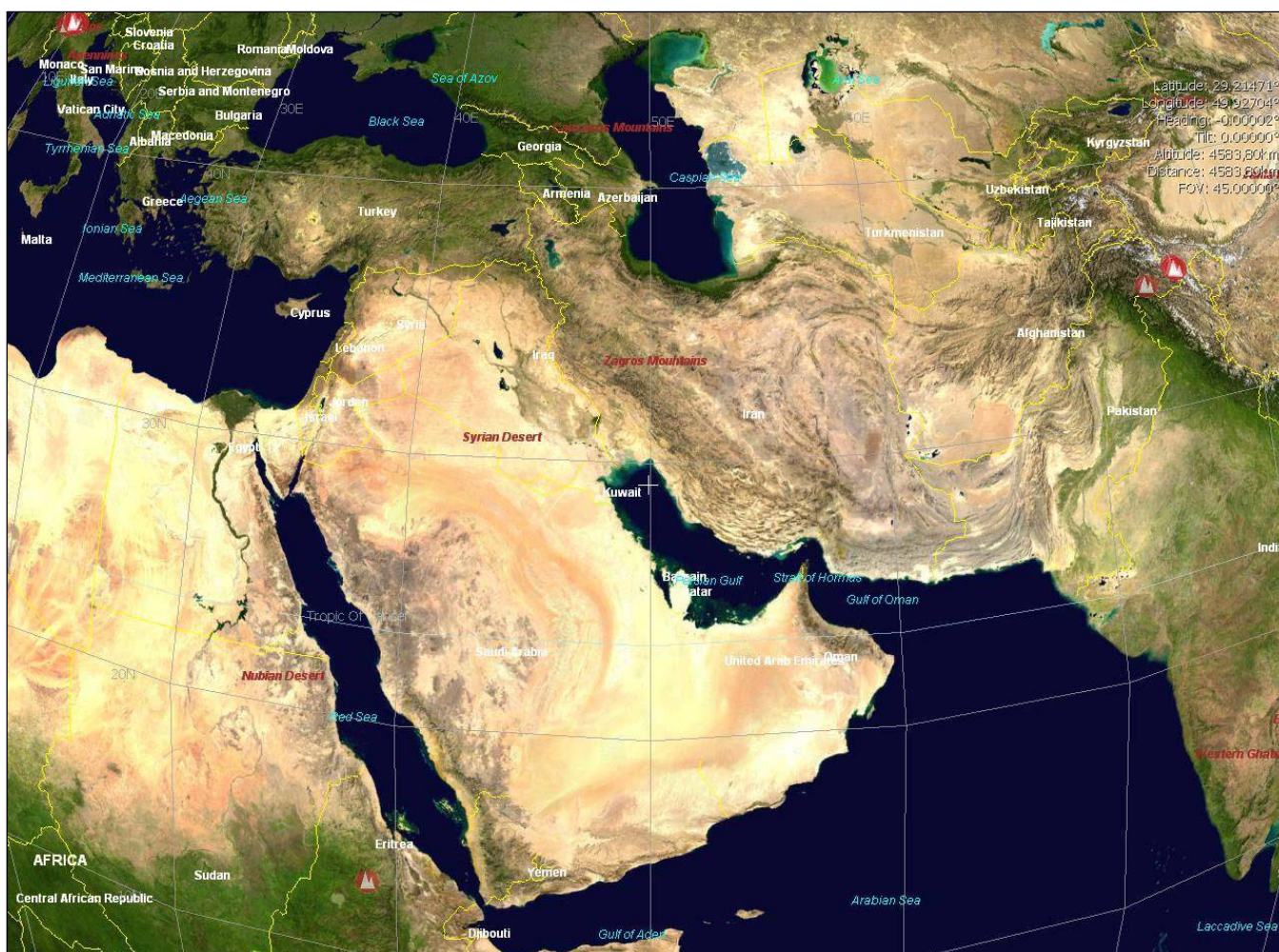

f) .....

JIHOZÁPADNÍ ASIE

- 1) přírodní poměry → soustředění obyvatel při pobřeží, kolem větších i menších řek a zdrojů vody
 → nedostatek pitné vody
 → potřeba zavlažování
  - pásmo východního Středomoří : Adana → Jaffa → Ghaza , koncentrace hospodářského potenciálu
  - povodí středního a dolního toku Eufratu a Tigridu, moderní chemický, strojírenský a potravinářský průmysl, odsolování mořské vody
  - pobřeží Malé Asie : spojnice mezi Evropou a Asií
- 2) zásobárna zemního plynu a ropy → závislost na poptávce po ropě a jejich světových cenách
 OPEC (Organization of the Petroleum Exporting Countries) 1960
 → udržování výhodných cen ropy určováním kvót pro jejich těžbu
 → Asie: Indonésie, Irák, Irán, Kuvajt, Saúdská Arábie, Spojené arabské emiráty
 → vyvolaly tzv. ropný šok
 → velké přírůstky obyvatelstva
 → vysoký stupeň urbanizace (mimo Ománu)
 → země Arabského pol. mají nízký podíl zemědělství na zaměstnanosti i HDP (mimo Ománu)
 → většinou monarchie až po federace monarchií
 → přistěhovalci tvoří nadpoloviční většinu obyvatel
- 3) zformování 3 významných náboženství: judaismus, křesťanství, islám
- 4) ohniska velmocenských zájmů (Palestina a Izrael, Kuvajt, Irák)

Obr. č. 18 Komponovaný satelitní snímek JZ Asie (zdroj: www.google.com)

Poznámky:

.....

.....

.....

.....

Středomořská Asie

IZRAEL

- 1) židovský stát → myšlenky sionismu → návrat Židů do jejich biblické domoviny
- 2) 1948 → vznik Izraele → odsun Palestinců → vznik uprchlických táborů v okolních státech, hl. město Jeruzalém – původně izraelský a palestinský, později i jordánský
- 3) napjaté vztahy s okolními státy → Izrael ve válečném stavu (1948, 1956, 1967, 1973), řešení sporu OSN i nejmocnějšími hlavami států (Clinton)
- 4) oblasti konfliktů: pásmo Ghazy, západní břeh Jordánu, syrské Golanské výšiny, jižní Libanon (tzv. nárazníkové pásmo)
- 5) vědecky řízené intenzivní závlahové zemědělství → zemědělská družstva KIBUCY
- 6) prosperující průmysl – zpracování diamantů, elektrotechnika, chemický, ...
- 7) Jeruzalém = posvátné místo pro judaismus (Šalamounův chrám), křesťanství (chrám božeho hrobu), islám (mešita Kubat as-Sachra, místo Muhamedova nanebevstoupení)

Obr. č. 19 Izrael a Palestina

TURECKO

- 1) Anatolie – suchá, zvlněná, vysoko položená náhorní plošina
- 2) hospodářství → pobřežní oblasti (západ) → velké rozdíly
- 3) průmyslově zemědělský stát; pěstování obilovin + vnitrozemské pastevečství, těžba ner. surovin, Istanbul, Izmir, Ankara
- 4) národnostní menšiny → Kurdové, Arméni

Obr. č. 20 Turecko

Poznámky:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

LIBANON

- 1) Švýcarsko východního Středomoří
- 2) arabsko – izraelská válka → občanská válka
- 3) palestinské uprchlické tábory → teroristické oddíly

SÝRIE, JORDÁNSKO → silně autoritativní režimy, hospodářství podporováno producenty ropy

státy Perského zálivu

ÍRÁN

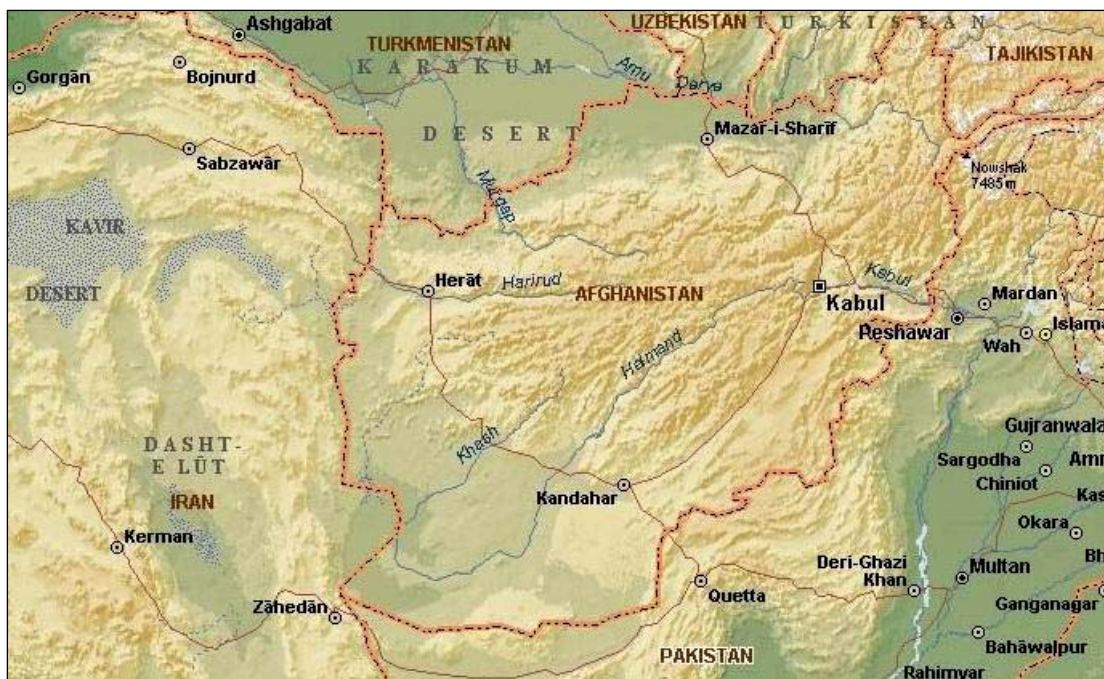
- 1) rozdíly v přírodních poměrech S - J
- 2) tradiční hospodářství → usedlí rolníci a kočovní pastevci
- 3) těžba ropy 7% zásoby, zemní plyn, bauxit → chemický, zpracovatelský průmysl
- 4) nedostatek pitné vody → přehrady, KANÁTY – podzemní štoly přivádějící vodu z dalekých vzdáleností (starověk)
- 5) aglomerace Teherán (největší v JZ), Tabriz

Arabský poloostrov

- 1) pastevečtví koz a ovcí → ropný průmysl
- 2) Saudská Arábie 25%, Kuvajt 13%, Irák 6%, Abú Zabí 4% zásob

AFGHÁNISTÁN

- 1) 2002 zásah armády USA, svrnutí režimu Talibán
- 2) sovětsko – afghánská válka (historický pokus Ruska o přístupu k Indickému oceánu)
- 3) chudé hospodářství

Obr. č. 21 Afghánistán

Poznámky:

.....

.....

.....

.....

IRÁK

- 1) 2003 zásah spojeneckých vojsk, svrnutí autoritářského režimu Sadáma Husajna, nastolení prozatímního režimu pod dozorem USA
- 2) silná teroristická hnutí, islámští fundamentalisté, tvrdý postup proti Kurdům
- 3) 6% zásoby ropy
- 4) Bagdád, Basra

Poznámky:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

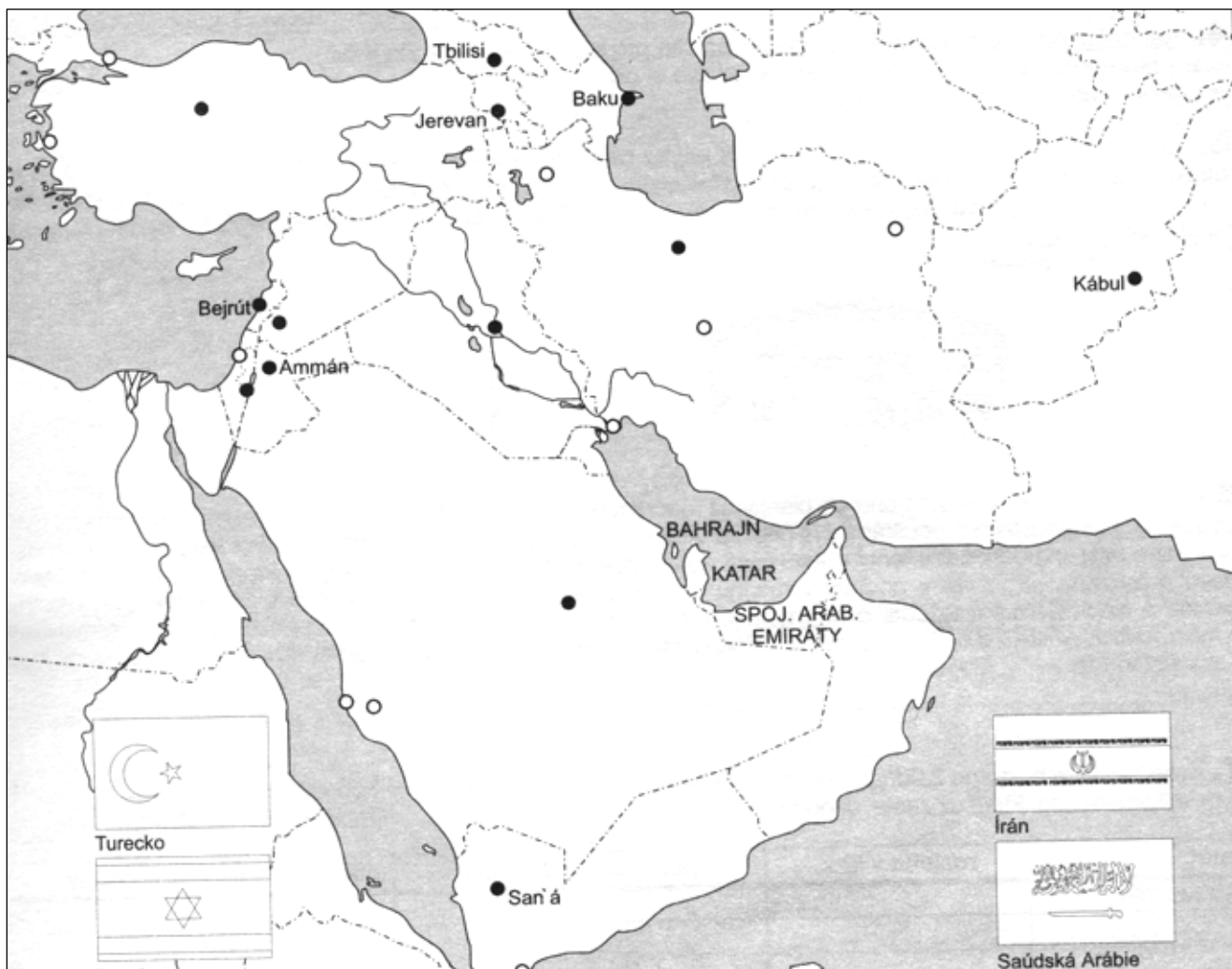
.....

.....

.....

.....

.....

Obr. č. 22 Obrysová mapa JZ Asie

Práce s atlasem

1. S pomocí tematické atlasu, vypište státy, ve který převládají následující větve islámu:

sunnité - .....
 šíité - .....

2. Vypište jádrové a periferní oblasti osídlení.

jádrové oblasti - .....
 periferní oblasti - .....

Práce s internetem

1. Z následujících pojmů vytvořte správnou kombinaci písmen.

<i>posvátná hora</i>	<i>národ</i>	<i>stát</i>
a) Tabarat	a) Židé	a) Palestina
b) Ebarat	b) Arméni	b) Irák
c) Ararat	c) Kurdové	c) Libanon
d) Falarat	d) Palestinci	d) Turecko

2. Jaký je poslední vývoj arabsko – izraelských vztahů?

.....
 .....

3. Ve kterých oblastech se nacházela starověká centra osídlení Mezopotámie a Persie? Čím se vyznačovala?

Mezopotámie - .....
 Persie - .....

4. Vysvětlete následující pojmy:

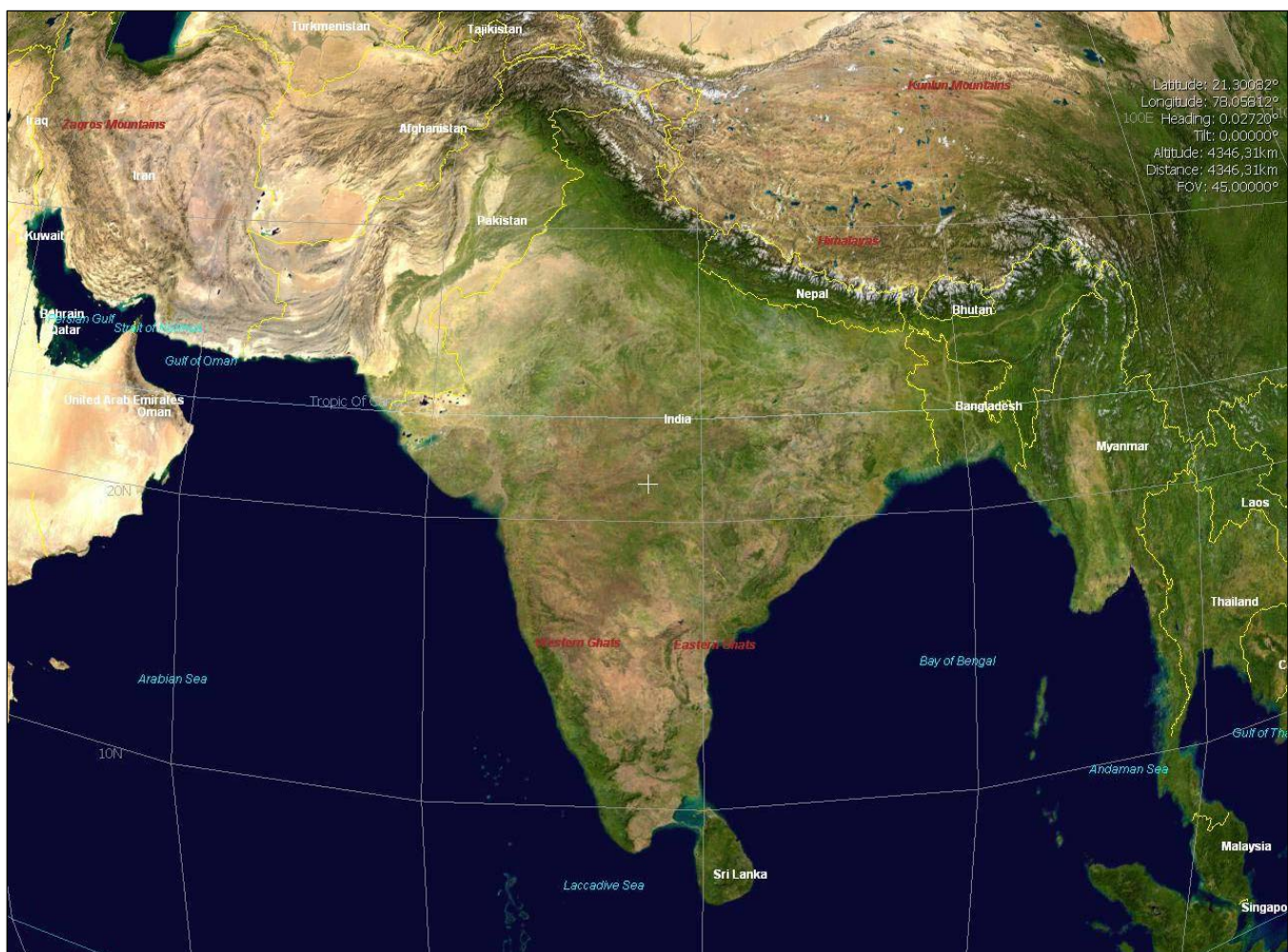
Hamás - .....
 Hizballáh - .....
 Ramadán - .....
 Džihád - .....
 Korán - .....

5. K následujícím vlajkám přiřaďte státy jihozápadní Asie.

JIŽNÍ ASIE

- 1) INDIE, PÁKISTÁN, BANGLADÉŠ, NEPÁL, BHÚTÁN
- 2) vyspělá civilizace → Drávidové, Árijci
- 3) náboženství – 1. hinduismus (vychází z véd, kastovní systém) 2. islám 3. buddhismus (horské oblasti, Srí Lanka)
- 4) několik stovek jazyků a jejich dialektů, úředním jazyk je převážně angličtina
- 5) Východoindická společnost → 1858 Britská Indie podřízená královně → budování železničních sítí, přístavů, průmyslových závodů → modernizace
- 6) 1947 vznik nezávislé Indie, odtrhnutí islámského Pákistánu (se 2 částmi vzdálenými přes 2000 km), 1971 východní Pákistán → osamostatnění a vznik Bangladéše
- 7) konflikty:
  - Indie a Pákistán o území Kašmíru
  - náboženská skupina sikhů usiluje o vytvoření Chálistánu mezi Indií a Pákistánem
  - spor Tamilů - hinduisté (chtějí osamostatnit sever Srí Lanky) a Sinhálců - buddhisté
- 8) fyzickogeografické oblasti
  - a) *náhorní plošina Dekán* – tvořena krystalickými horninami, nerostné bohatství: Fe, Cu, Au, Mn, Ti, Cr; soustředění obyvatelstva i hospodářské činnosti
  - b) *Indoganžská nížina* – největší náplavová nížina světa, více jak 1/2 Jižní Asie, v deltě Gangy a Brahmaputry jsou velmi úrodné půdy → pěstování pšenice, zeleniny, rýže, juty
  - c) *horská pásma* – hranice indické a čínské kulturní oblasti
- 9) tropické cyklony → vznik povodní :: → bez deště žádná voda, bez vody žádná rýže, mnoho vody žádná rýže
- 10) vysoký přirozený přírůstek → nízká vzdělanost, špatná osvěta, kulturní tradice hinduistů a muslimů → je stejný jako hospodářský růst → stagnace (i pokles) životní úrovně
- 11) **zelená revoluce**
  - zavedení vysoce výnosných odrůd obilovin, využívání moderních technologií a zemědělské technologie
- 12) vlastnictví atomových zbraní (Indie, Pákistán)

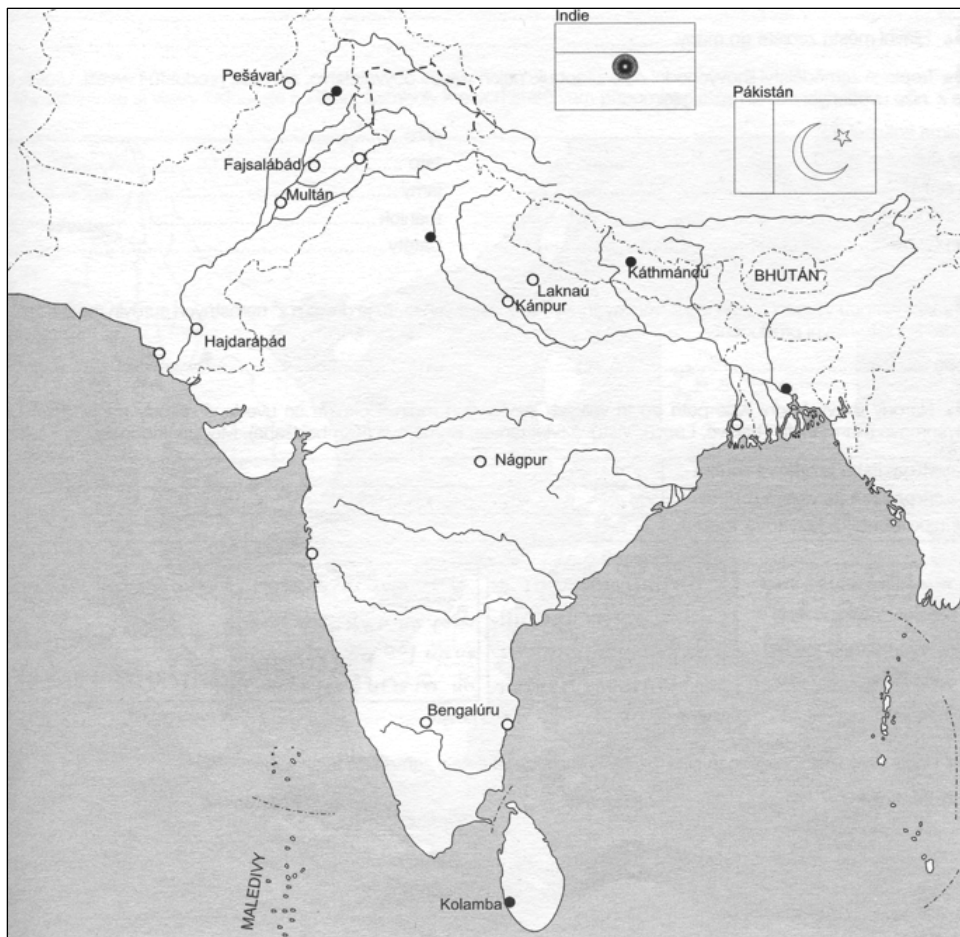

Obr. č. 23 Komponovaný satelitní snímek jižní Asie

Poznámky:

INDIE

- 1) venkovská sídla → 70% obyvatel, roste stupeň autonomie a samozásobitelství x města
- 2) zelená revoluce, oproti Číně poloviční výnosy
- 3) 50% rozlohy orná půda, Indoganžská nížina a západní pobřeží – rýže, pšenice a kukuřice – horní Ganga; technické plodiny (cukrová třtina, podzemnice olejná, bavlník, jutovník, tabák, čajovník), proso – Dekánská plošina
→ nejvyšší stavy hovězího dobytka (hinduismus)
- 4) **průmysl**: britská koloniální politika → koncentrace do KALKATY, BOMBAJE, MADRÁSU
→ nejprůmyslovější oblast: Západní Bengálsko – naleziště uhlí a železné rudy → hutnictví a strojírenství
→ zpracovatelský průmysl (textilní továrny, rafinerie cukru, papírný, potravinářské závody)
→ decentralizace
- 5) ekonomický systém → mezi tržním a centrálně plánovaným

Obr. č. 24 Obrysová mapa jižní Asie

PÁKISTÁN

- 1) 1971 osamostatnění
- 2) spor s Indií o území Kašmír a Džammú → podíl Číny
- 3) převládá zemědělství → rolnické rodiny, pšenice, rýže, bavlna; zelená revoluce
- 4) průmysl →převládají textilní továrny na bavlnu

BANGLADÉŠ

- 1) povodně, tajfuny
- 2) hustota obyvatel 830 obyv./km²
- 3) cca 2/3 státu se obdělávají – rýže
- 4) pomoc vyspělých států prostřednictvím OSN

SRÍ LANKA

- 1) čajové, kaučukové a kakaové plantáže
- 2) dovoz potravin : rýže, cukr mouka, olej

Poznámky:

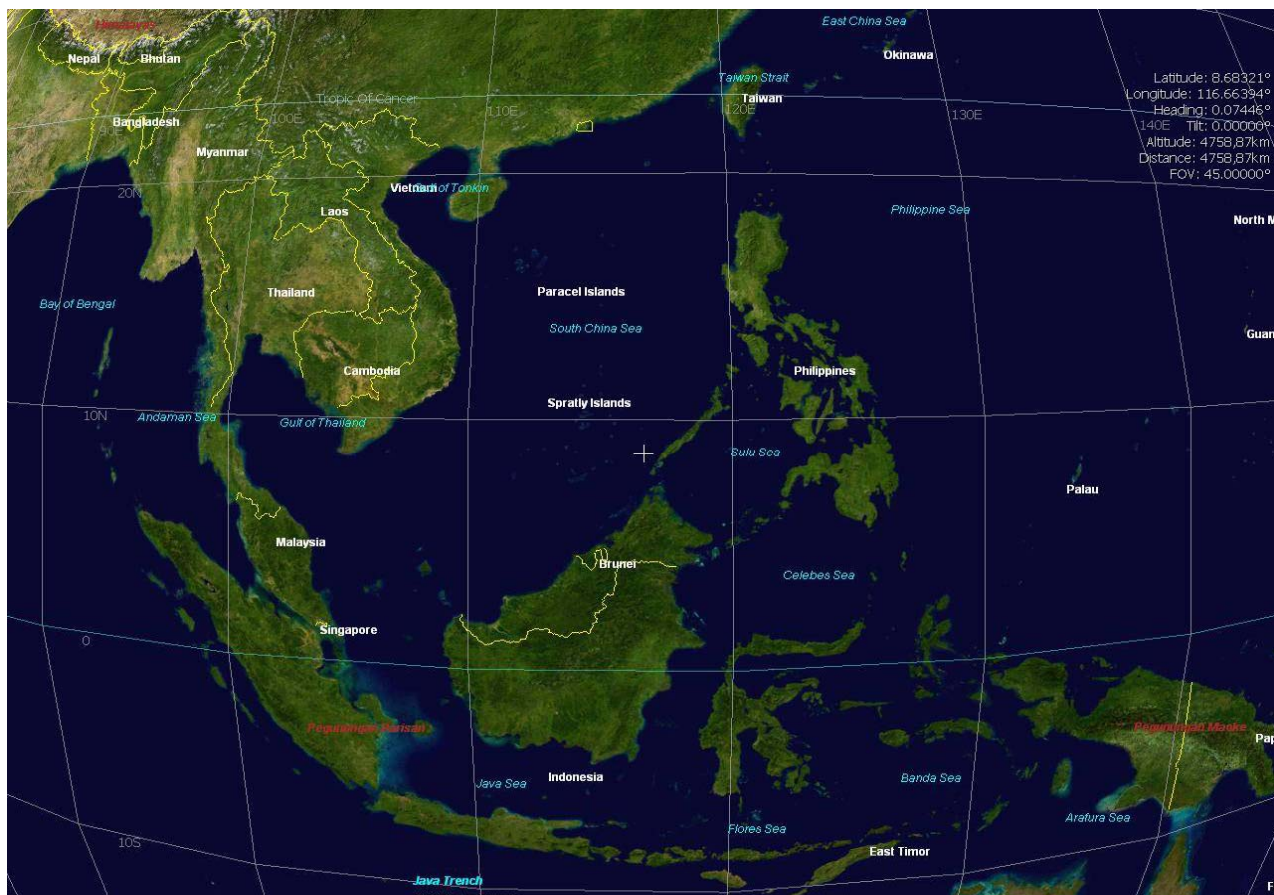
.....

.....

.....

JIHOVÝCHODNÍ ASIE

- 1) přírodní poměry → tropické deštné lesy zčásti vykáceny → druhotná vegetace (sloní tráva Imperata)
→ vulkanická činnost → sopečný popel zúrodňuje půdu
→ podnebí vlhkých tropů → monzunové podnebí, tajfuny (pobřeží Vietnamu, sev. Filipíny)
→ moře → dopravní komunikace (Malacký průliv), rybolov, těžba nerostných surovin
- 2) jádrové oblasti (až 3 úrody rýže ročně)
→ dolní tok velkých řek (Irravadi, Salwin, Menam, Mekong, Rudá řeka)
→ ostrovy Jáva a Luzon
- 3) přírodní bohatství :
  - a) vzácná dřeva – teak, eben, mahagon
  - b) cínový pás – Malajský pol. → ostrovy
  - c) železná ruda – Malajsie, Filipíny
  - d) mangan – Filipíny, Indonésie
  - e) wolfram – Barma, Thajsko
  - f) ropa – Sundský šelf (Brunej nevstoupil do Malajsijské federace, aby se nemusel dělit o zisky)
- 4) kolonie: Francie → Francouzská Indočína
Nizozemsko → Nizozemská Indie
- 5) boj mezi marxistickými a nemarxistickými silami (pokus Filipíny a Indonésie), ovládnut Vietnam → Kambodža a Laos → konflikty s Thajskem Čínou ...
- 6) ASEAN → Sdružení zemí jihovýchodní Asie, *1967
→ integrační proces, urychlení hospodářského růstu, sociálního a kulturního vývoje
→ Thajsko, Malajsie, Singapur, Indonésie, Filipíny, Brunej
- 7) mozaika kultur, etnik a náboženství
→ menšiny Číňanů a Indů, asimilace s původními obyvateli
→ nejsilnější sociální, hospodářské a kulturní problémy jsou v hlavních městech (Rangún, Krungthep, Jakarta, Manila)
→ rozdíl mezi venkovským a městským životem
→ nárůst obyvatel → nedostatečná dopravní, kanalizační, vodovodní a energetická síť
- 8) JV Asie → **zemědělský region**
systémy zemědělství
  1. rotační systém - mýcení a vypalování, obdělávání, ponechání ladem (luštěniny, hlíznaté plodiny), v řídké osídlených oblastech
  2. pěstování rýže – hustě osídlené oblasti, kvalitní rýže vývoz – nekvalitní dovoz (Barma, Thajsko)
  3. plantážnictví : kaučukovník (Malajsie, Sumatra), palma olejná a káva (Filipíny, Jáva), cukrová třtina (Filipíny)
- 9) „Zlatý trojúhelník“ → Barma, Laos a Thajsko → pěstování opiového máku

Obr. č. 25 Komponovaný satelitní snímek JV Asie

Nově industrializované země – asijské draci

- 1) rozvojová strategie → export spotřebních výrobků
 → rozvoj odvětví s malým vkladem surovin (elektrotechnika, elektronika, optika)
 → textilní průmysl
 → služby a obchod
 → vytvoření otevřených oblastí (zahraniční firmy mohou podnikat s daňovými úlevami)
 → vědecké parky (mikroelektronika, laserová technologie, biotechnologie, materiálové inženýrství)
- 2) KOREJSKÁ REPUBLIKA
 - těžba uhlí a železné rudy → hutnický a strojírenský průmysl (jako jediná)
 - **čeboly** – silné soukromé společnosti ovládající ekonomiku
 - konec 80. let → demonstrace za demokratizaci života, předtím nedemokratický režim
- TAIWAN
 - kulturně i historicky spojen s Čínou, odtrhnutí 1949
 - mimořádné finanční rezervy
 - textil, elektronika, elektrotechnika
- HONGKONG
 - 1997 připojení zpět k Číně
- SINGAPUR
 - mezinárodní finanční, obchodní a dopravní centrum
 - rafinérie ropy, zpracování dřeva, lékařský výzkum
 - Číňané (většina obyvatel)
- MALAJSIE, THAJSKO, IDONÉSIE, FILIPÍNY → nově industrializované země 2. vlny = tzv. malí draci
 - převážně zemědělské země 45-70 % obyvatelstva
 - nerostné bohatství
 - spotřební průmysl

Práce s atlasem

1. Kde jsou v regionu J a JV Asie největší koncentrace sopek a proč právě tady je intenzivní vulkanická činnost?

.....
 .....

2. Podél kterých řek v J a JV Asii se rozprostírají největší náplavové nížiny? Které z nich mají nejprůhodnější klimatické a půdní podmínky na osídlení?

.....
 .....

3. Které oblasti Indie jsou osévány technickými plodinami? Proč si britští kolonizátoři vybrali právě tyto oblasti?

.....
 .....

4. Vypište jádrové a periferní oblasti J a JV Asie a zdůvodněte své tvrzení.

jádrové oblasti - .....

periferní oblasti - .....

Práce s internetem, tabulkami

1. Porovnejte demografické charakteristiky:

Indie - .....

Pákistán - .....

Bangladéše - .....

2. Co vám říkají jména: ... z období kolonizace?

Siam - .....

Zadní Indie - .....

Indočína - .....

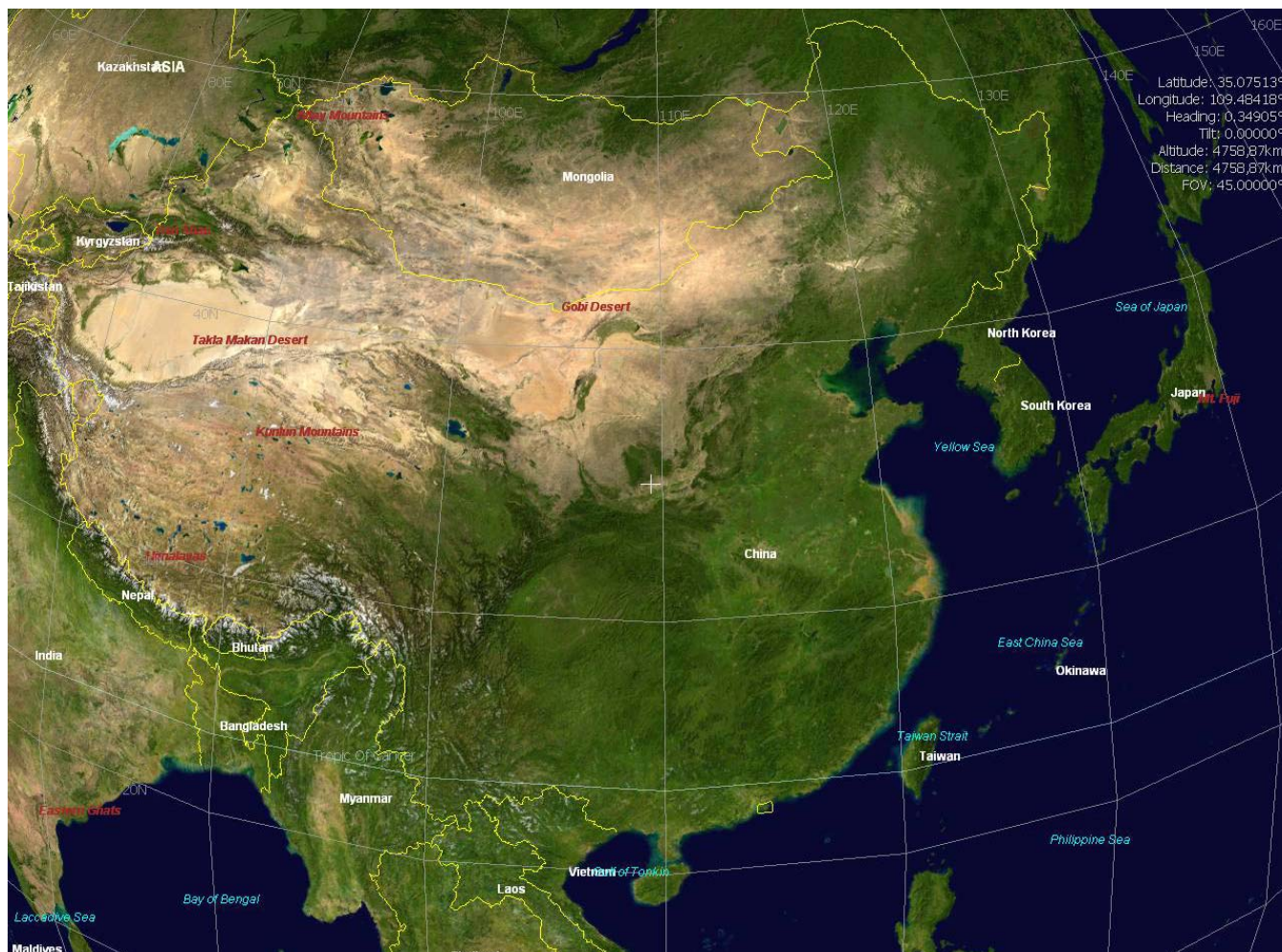
3. Vypište města, která mají více jak 5 miliónů obyvatel.

.....
 .....

VÝCHODNÍ ASIE

- 1) čínská (před 7 000 lety) → hedvábnictví, výroby bronzu, písennictví a japonská civilizace → vývin jedinečné a silné kultury v izolaci (Cušimský průliv)
- 2) výrazné rozdíly mezi jádrovou a periferní oblastí
- 3) soustředění obyvatelstva → Honšú, Šikoku, Kjušú → Korejský pol. → východní pobřeží Číny : Šen-jang, Peking, Šanghaj, Kanton, Hongkong
- 4) periférie → hory, vysokopoložené náhorní plošiny → Mongolsko, 3 autonomní oblasti Číny: Vnitřní Mongolsko, Xinjang, Tibet

Obr. č. 27 Komponovaný satelitní snímek V Asie

MONGOLSKO

- vznik 1911 po zániku čínského císařství (bývalá vnější oblast Číny) → lámaismus
- 1924 ovládnutí Sovětským svazem → závislost na SSSR
- 80% povrchu kryjí suché stepi
- ¼ obyvatel → aglomerace Ulánbátaru, zbytek v sídlech městského typu či na vesnicích
- kočovné, polokočovné pastevectví ovcí a koní

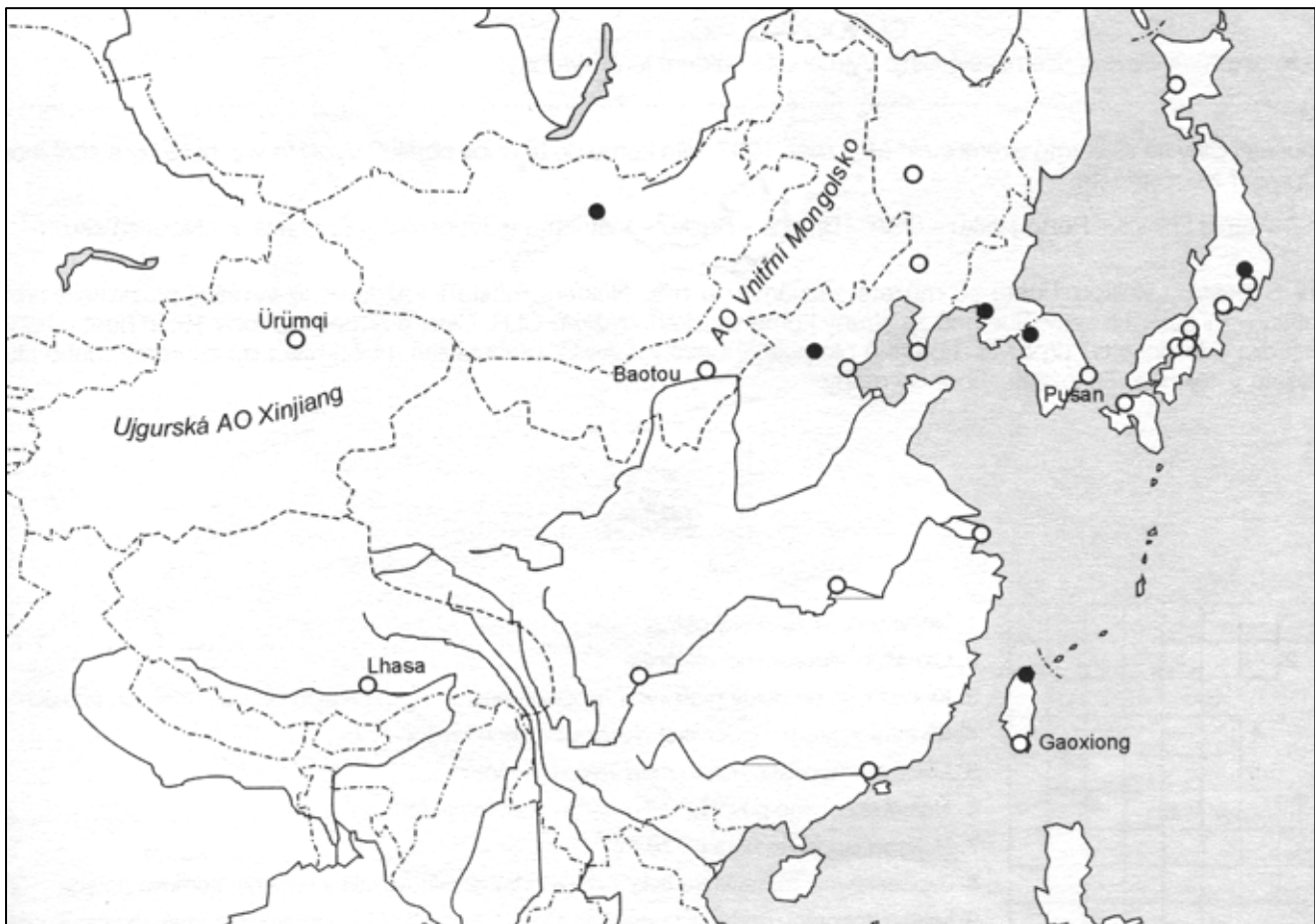
ČÍNA

1. dlouhodobá orientace společnosti na rodinu žijící ve venkovském prostředí (výsadní postavení nejstarších mužů) → sociální systém vycházející z Konfucia
2. → během 20. století se prolomila izolovanost
3. komunistické experimentování (hospodářská reforma 1958 – 1960 = období **Velkého skoku**) Mao Ce-tung → zhroutil hospodářství, hladomor → zemřelo více než 20 mil. lidí, velká proletářská kulturní revoluce 1966 - 1976
4. hospodářská reforma od 80. let přináší dílčí úspěchy
5. vysoký přirozený přírůstek obyvatelstva → kampaň za jednodětné rodiny
6. Číňané (Han) – nejpočetnější národ světa, do 70. let bylo nečínské obyv. násilně počínšťováno a utlačováno
7. Tibet : 1959 krvavě potlačené povstání (od r 1751 závislý na Číně, 1912 autonomie, 1950 začátek čínského obsazování – 1951 ukončeno dohodou o mírovém osvobození Tibetu), přes 100 000 Tibetanů uteklo do Indie (i duchovní vůdce 14. dalajláma) → kontrola čínskou armádou; centrum lámaistické církve → město Lhasa → palác Potala

8. Hospodářství

- přechod na tržní systém v zemědělství → 1985 soběstačnost → zemědělci prosperují x vzdálenější oblasti → náklady na dopravu příliš vysoké
- **zemědělství** → nížiny a pahorkatiny, jih a východ země
 → 2 zemědělské regiony – hranice: pohoří Qin Ling a řeka Huanhg He
 → na **jih** od hranice pěstují rýži, tropické i subtropické plodiny, na **severu** pak pšenice, kukuřice, proso, bavlna, sója
 → živočišná výroba: V – chov prasat a drůbeže, okolo Šanghaje, bourec morušový, hornaté západní části země – pastevectví ovcí, koní, velbloudů, v Tibetu jaků
- **průmysl**
 → těžba nerostných surovin (černé uhlí, železo, mangan, ropa, barevné kovy)
 → původní orientace na těžký průmysl Mandžusko (pomoc SSSR), 1958 rozchod se SSSR a decentralizace průmyslu do 5 lidových komun → obory: železo a ocel, elektřina, cement, hnojiva a zemědělské stroje
 → současná orientace na spotřební obory: textil, obuv, elektronika
 → nedostatečná dopravní síť
- vytvoření zvláštních ekonomických zón a přístavů → zahraniční investoři platí nižší daně, bezcelně dovážejí suroviny a vyvázejí výrobky, využívají levné pracovní síly, př. ústí řek Chang Jiang (Šanghaj, Nanjing) a Perlové řeky (Kanton, Šenzen, Hognkong)
- první místa: **produkce** pšenice, brambor, rýže, bavlna, jablka; **chov**: prasata, ovce, kozy, koně, drůbež, rybolov; **těžba**: dřeva, černé uhlí, železná ruda, zinek, cín

9. 2 pozůstatky koloniálního období – Hongkong(1997) a Macao(1999) → 50 let zůstane zachován zvláštní statut → demokratický systém více stran, západní hospodářská struktura, občanská práva, nezávislé soudnictví

Obr. č. 28 Obrysová mapa V Asie

Poznámky:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

JAPONSKO

1. poloha → tichooceánský kruh ohně → zemětřesení, rozmanité přírodní podmínky
2. pol. 19. století → snaha předejít kolonizaci Západem → podpora těžkého průmyslu (hutnictví, stavba lodí, zbrojní průmysl) → během 2.svět. války ovládli část Číny, Koreu, značnou část JV Asie a Tichomoří → porážka → Hirošima a Nagasaki
3. poválečná situace
  - demilitarizace, demonopolizace, demokratizace politického i hospodářského života
  - pomoc USA → přísun potravin, finančních dotací, vojenská ochrana, zpřístupnění nejmodernějších technologií
  - rozvojová strategie: **podpora perspektivních odvětví** (elektronika, automobilový průmysl, hutnictví, stavba lodí), **podpora soukromého sektoru, ochrana vlastního trhu, orientace na export**
  - 50.-70. léta 10% nárůst HDP
  - v 70. letech uvolnění ochrany trhu, dnes takřka otevřená ekonomika
4. Hospodářství
  - a) **průmysl** → závislost na dovozu nerostných surovin (Fe, Al, Ni rudy 100%, Sn rudy 98%, Cu 97%, zemní plyn 94%, uhlí 83%, ropa 82%)
    - vědecký výzkum
    - průmyslové oblasti:
      1. oblast Tokjó – Kawasaki – Jokohama
      2. oblast Ósaka – Kóbe – Kjóto
      3. oblast Nagoja – Gifu
      4. oblast Tojama – Kanazawa – Fukui
    - dohromady tvoří megapolis **Tókaidó**
    - orientace na náročná odvětví (mikroelektrotechnika, robotika, biotechnologie, materiálové inženýrství)
    - stavebním článkem průmyslu jsou ZAIBECU – výrobně obchodní společnosti vyrábějící široké spektrum výrobků
  - b) **zemědělství**
    - není příliš finančně dotováno
    - 12,8 % kryje orná půda
    - pěstování: rýže, zelenina; rybolov
    - dovoz krmiv a technických plodin
5. spor s Ruskem o 4 Kurilské ostrovy

Práce s atlasem

1. Doplňte charakteristiku podnebí a zemědělství

OBLAST	LÉTO	ZIMA	HLAVNÍ PLODINY	HLAVNÍ CHOV
vysokohorský Tibet				
plošinaté Mongolsko				
nížinatá V Čína				
ostrovní Japonsko	velmi teplé, vlhké	mírná, suchá		

2. Které národnostní menšiny žijí v Číně? Které mají své autonomní oblasti?

.....

Práce s internetem

1. Zjistěte, které státy světa, mají zhruba stejný počet jako megapole Tokajdó.

.....

2. Napište rozdíly mezi evropskou, japonskou a čínskou kulturou.

.....

.....

.....

3. Zjistěte informace o Velké čínské zdi.

a) období vzniku a trvání stavby: .....

b) délka a počet strážních věží: .....

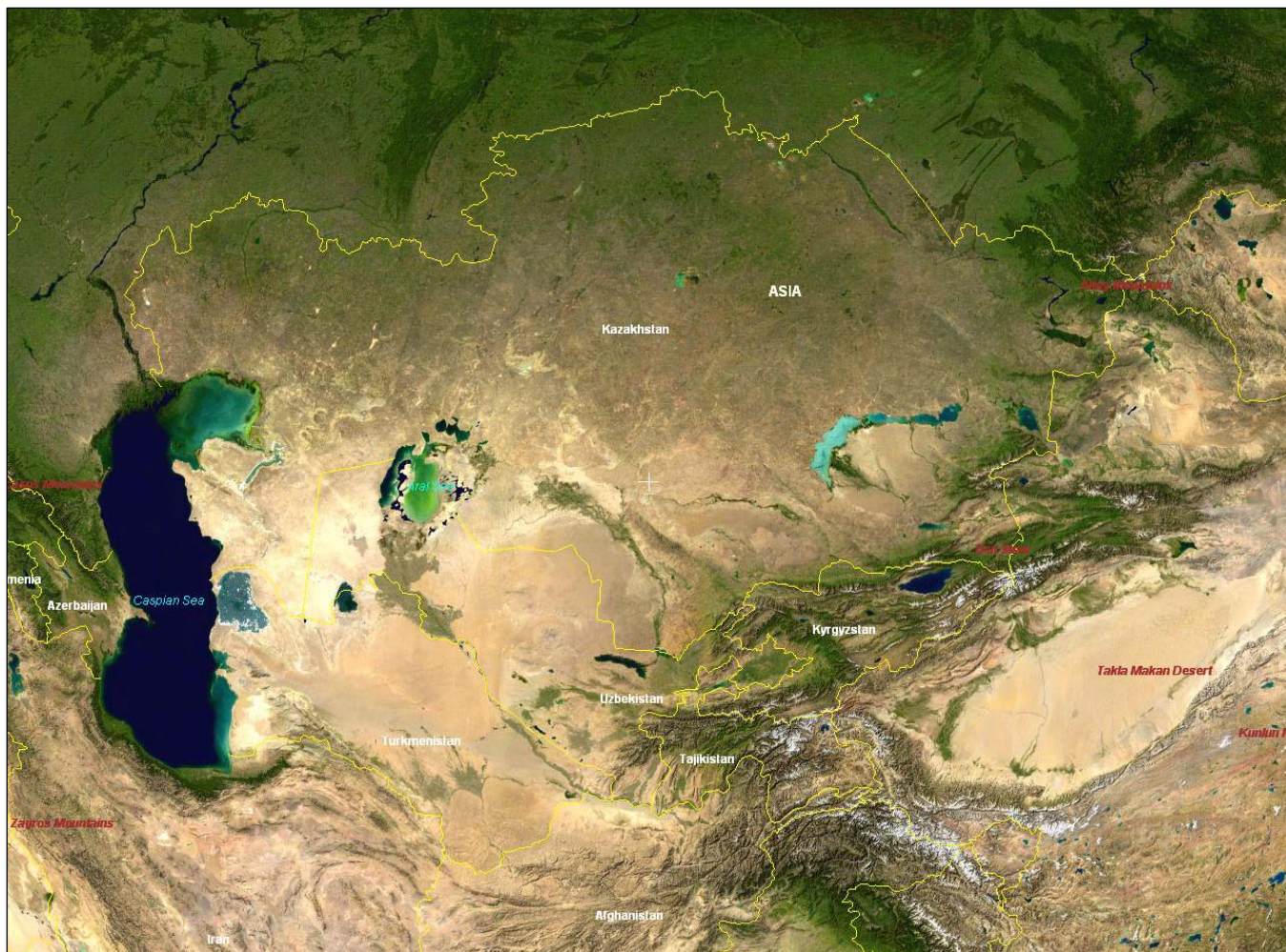
c) původní funkce: .....

d) odkud kam vede: .....

STŘEDNÍ ASIE A ZAKAVKAZSKO

STŘEDNÍ ASIE – Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán, Turkmenistán, Uzbekistán

1. nepříznivé přírodní podmínky (vysoká horstva, pouště, polopouště, stepi a lesostepi) → osídlení ke zdrojům vody → centrem osídlení je **FERGANSKÁ KOTLINA**
2. **sidelní a hospodářská osa** → oázy podél řek a závlahových kanálů
3. **zemědělství** → zelenina, ovoce, víno a bavlník, obilniny
 → chov ovcí na vlnu (Karakumské ovce)
 → sovětská éra → světové centrum produkce bavlníku → ekologická katastrofa (zasolování půd, zazemňování Aralského jezera → ohrožení Karakalpaků)
 → **celiny** : rozorané stepi na severu, pěstování obilí (riziko hospodaření)
4. **průmysl** → vývoj v poválečném období
 → založen na těžbě mědi, železa, plynu, solí, uhlí, ropy (nejvíce Kazachstán – Ekibastuzská oblast, Karagandská pánev) a na zpracování bavlny („bavlníkový komplex“)
 → značně ovlivněn SSSR v minulosti, v současnosti nutná kooperace s Ruskem → dopravní napojení
 → potravinářský a strojírenský průmysl je soustředěn do metropolí Alma-Ata, Bišek, Dušanbe, Ašchabad, Taškent
5. **památníky minulosti** – označení pro města v poušinách s dokladem zajímavé historie, př. Buchara, Samarkand, Chiva
6. **politicky neklidná oblast** → střet idejí komunismu a islámu → „islámská časovaná bomba“
 → problémy s ochranou jižní hranice SNS, přistěhovalectví Rusů a Ukrajinců
 → islamizace + vysoký přirozený přírůstek + vysoká nezaměstnanost → **NAPĚTÍ** → oblastní, etnické a sociální rozdíly
7. nejpriznivější je hospodářská situace v Kazachstánu → láká zahraniční investory

Obr. č. 29 Komponovaný satelitní snímek střední Asie

Poznámky:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Obr. č. 30 Obrysová mapa střední Asie

ZAKAVKAZSKO – Arménie, Gruzie, Ázerbájdžán

1. oblast mezi Malým a Velkým Kavkazem (Kerčská šíje – Baku → 1200 km délka, 200 km šířka)

2. **labyrint národů, zájmů a nenávisť** →
 národnostní a náboženské (křesťanství x islám) rozpory a boje
 → Ázerbájdžánci 37%, Arméni 26%,
 Gruzínci 24%, národnostní menšiny:
 Osetinci, Abcházci, Adžarové
 → jižní hranice s Tureckem : Kurdové
 → hranice s islámsky
 fundamentalistickým Íránem
 → severní hranice s Rusy

- promíšenost způsobuje nepokoje : 1. Náhorní Karabach 2. Osetie 3. Abcházie
- problémy zasety historií, př. Turecké pogromy, Stalinská a komunistická politika → problémy řešené násilím

3. přírodní poměry znemožňují kontrolu celé oblasti (výškové rozdíly, biogeografické charakteristiky – vlhké subtropy → pouště), průstup přes Křížový průsmyk tzv. Vojenskou gruzínskou cestou

4. Hospodářství

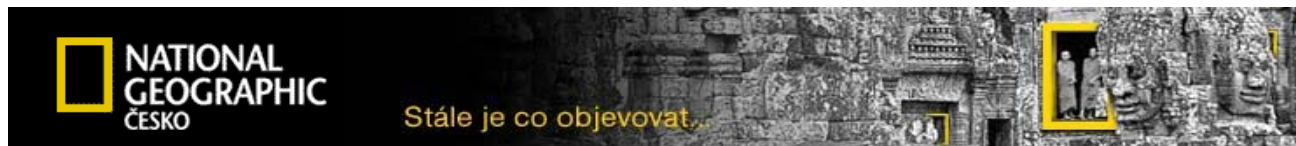
→ těžba surovin : ropa a zemní plyn (Ázerbájdžán – Baku), rudy → barevná metalurgie, petrochemie, strojírenství, potravinářství

Obr. č. 31 Komponovaný satelitní snímek Zakavkazska

→ zemědělská produkce : čaj, bavlník, obilniny, ovoce, víno, vlna, kůže → podobnost s minulou SSSR
 → pobřežní a horské oblasti → lázeňství a rekreační kapacity
 → jádrové oblasti v místech metropolí : Jerevan, Tbilisi, Baku

PŘÍLOHY

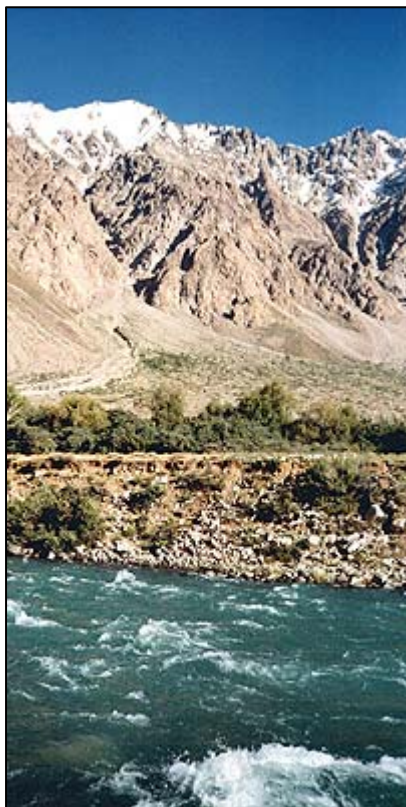

PO HŘEBENECH PAMÍRU

Střecha světa - kolik představ se skrývá za tímto poetickým označením Pamíru, pohoří, nacházejícího se na křižovatce systémů pásemných pohoří, které protínají celou Euroasii.

Geologové si představí ideální terén pro studium nejmladších alpínských tektonických struktur a jejich útvarů, nacházející se na křižovatce systémů pásemných pohoří, které protínají celou Euroasii. Etnografové v duchu navštíví domy pohostinných Pamířanů, etnika náležícího k íránské jazykové skupině. Cestovateli, který nahlédl pod pokličku současného místního života, vznikne ucelený obraz jednoho z nejdlehlších koutů naší planety, divoce krásného Badachšanu.

Krásy Pamíru

Údolí řeky Gunt v centrálním Pamíru je ideálním místem pro velehorský trek.

Zároveň jde o učebnicový příklad kvartérních geologických jevů, například sut'ových kuželů, vzniklých působením gravitace.

Divoká krása nejvýše položených míst Země vděčí za svoji existenci nejmladším neboli alpínským tektonickým pohybům. Vzájemné kolize litosférických desek vyzdvihovaly a dodnes vyzdvihují nejvyšší pohoří Euroasie, mezi něž patří vedle Himálaje, Karákoramu a Hindukúše také Pamír. Geologové tento unikát označují jako **horský uzel**.

Pamír opravdu plynule přechází v ostatní uvedená pohoří. Pouze na severu hraničí tektonicky (soustavou zlomů) s mnohem starším hercynským pohořím Pamíro-Alaj v Kyrgyzstánu. Právě vysoká dynamika reliéfu a nadmořská výška dávají vzniknout přírodním krásám: ledově čistým, dravým řekám, ledovcovým údolím, morénám a kamenným mořím.

Západní částí Pamíru protéká několik řek tvořících přítoky řeky Pjandž, která se po soutoku s řekami Vachš z tádžické strany a Kondúz ze strany afghánské stane známější Amudarjou. Západní část je proto relativně úrodná a dovoluje místním obyvatelům alespoň primitivní velehorské formy zemědělství.

Na začátku cesty

Ve vesnici Bačchor začínáme svůj pamírský trek. Vesnice leží na divokém a studeném Guntu asi 30 km proti proudu od závalu jezera Jašil kul. Terénní Lada Niva, která nás sem dovezla z Chorogu, před vsí stejně zapadla do rozbahněné cesty, takže dál musíme po svých. Řeka místy tvoří širší nivu, která je hustě zarostlá a s batohy na zádech téměř neprůchozí. Některé úseky proto raději přecházíme po kamenné suti, která na svazích okolních hřbetů tvoří vysoké kužele.

Celý trek jdeme 3 dny, z nichž poslední den přelézáme ohromný kamenný zával, který dal vzniknout Jašil kulu, Zelenému jezeru. Nad závalem se nám otevírá široký pohled na jedno z typicky vyprahlých pamírských náhorních plateau.

Kamenná moře na svazích pamírských hřbetů mohou sloužit jako alternativní cesta, když se nedá projít po zarostlých cestičkách v údolích řek.

Podařilo se! Zde tedy začíná východní část těchto velehor, soustava rozsáhlých bezodtokých plošin místy s hluboce zařízlými koryty občasných řek.

Plošiny jsou od sebe odděleny vysokými hřebeny přerušovanými zasněženými průsmyky. Jak tu vůbec může někdo, nebo něco, žít? Civilizace však dorazila i sem. Na obzoru se objevují maringotky, nákladřáky a bagry patřící k stavbě přehrady sponzorované Aga Chanovou nadací.

Pamířané a Badachšán

Majestátní Pamír je na politických mapách označen jako Horní Badachšán, autonomní oblast Tádžikistánu.

Centrem této oblasti je město Chorog, jedna z nejdlejších výsep někdejšího Ruského impéria i bývalého Sovětského Svazu. Město je stísněné podél obou břehů řeky Gunt, přítoku Pjandže a vklíněné mezi okolní pětitisícové vrcholky. Turistickou atrakcí Chorogu je bojovně vykročený Lenin před Badachšánským parlamentem, nachází se zde i univerzita, ale také ruská vojenská základna. Kdo se vydá po Pamířské magistrále (které zde však nikdo neřekne jinak než Pamířský trakt) na východ, dorazí do Murgabu.

Jašil kul, Zelené jezero, vzniklo, podobně jako jezero Sarez, za ohromným kamenným závalem. Vysoká kinetická energie z něj vytékající řeky Gunt je nyní využita pro stavbu přehrady.

rusky, jediným světovým jazykem, se kterým se ve Střední Asii domluví každý.

Avšak i když jsou Pamířané vystaveni velké bídě, při procházení vesnicí Bačchor se dostane cestovatelům jedno pozvání za druhým. "Zachaditě, počajkujem" slyšíme téměř u každého domu.

Interiéry obydlí Pamířanů jsou vybaveny nízkými jídelními stoly a jednoduchým nábytkem. Pokud zavítáte na návštěvu k lovcí, můžete si prohlédnout také trofej kozorožce. Chybí už jen sněžný leopard.

pomůže ekonomické situaci Kyrgyzů.

Kyrgyzský způsob života je odlišný od zvyklostí usedlých Tádžiků a Uzbeků. Kočovní Kyrgyzové trávili celý život v jurtách. Ve 20. letech minulého století však byli přinuceni se usadit, ale přesto alespoň na léto opustí vesnice a stěhují se do svých tradičních obydlí. Uvnitř jurty se sedí na obyčejných kobercích, spí na matracích a pro případ chladného počasí jsou i kamna s kominem a otvorem ve střeše. Povídali jsme si s nimi o tradičních tématech: za Sajuzu bylo lépe.

Murgab je nejdlejší místo, které jsem viděl. Při pohledu z okénka staříckého moskviče mě napadá, že jsme nejen na střeše, ale i na konci světa. Z etnografického hlediska zde opravdu končí svět indoevropských Tádžiků a Pamířanů, neboť na okolních náhorních plošinách se začínají objevovat kulaté jurty Kyrgyzů, etnika patřícího k altajské skupině národů.

S Pamířany se setkáváme již v Dušanbe na stanovišti aut směřujících do Chorogu. Dva Češi a sedm Pamířanů se vmáčklo do terénního gazíku, poté proběhl první byrokratický úkon v podobě registrace pasů všech osob, kteří odjíždějí do Badachšánu, a poté konečně ve jménu Boha milosrdného, slitovného vyjíždíme.

Sešla se zajímavá společnost, jako ostatně téměř vždy na dlouhých cestách. Se šoférem a pasažéry konverzuje hlavně

Pohostinnost je pro Pamířany povinností. Ukázat se před sousedy s hosty z Evropy znamená vzestup na společenském žebříčku. Unavení po dlouhém traku přijímáme pozvání do domu předáka na stavbě přehrady. Dopolední lezení přes balvany o velikosti menšího rodinného domku je tedy kompenzováno večerem v pohodlí. Dům je na místní poměry velice slušný, však také Aga Chanova nadace zde dělníkům vyplácí 100 dolarů měsíčně. Manželka tohoto typického Pamířana je i v silné místní konkurenci mimořádně hezká. Potají se dohadujeme, kolik dolarů musel, podle místních zvyklostí, zaplatit tatínkovi jako výkupné za nevěstu. Procesí ostatních žen ze vsi navštívilo dům a udiveně se ptají, kde k takovým známým přišel. Aby jeho vážnost stoupla ještě výš, namluví jim, že jsme s ním sloužili v Československu.

Pro většinu obyvatel Badachšánu, donedávna sužované humanitární katastrofou po občanské válce, je nejdůležitější potravinová soběstačnost. Zboží na bazaru v Chorogu je dražší než v Dušanbe a tím pádem cenově nedostupné. Život na venkově (ať již usedlý či kočovný) přináší své výhody. Při cestě z Murgabu na kyrgyzskou hranici jsme je pocítili při návštěvě jurty, kam nás vzal šofér ke známým na oběd. Podávaly se hlavně domácí produkty - koně, kozy a jaci představují zdroj čerstvého másla, kefiru a kumysu.

Mužská část osazenstva gazíku do Chorogu se posadila na tachtu, což je předmět tvaru postele o rozměrech asi 2 x 2 metry, na které je rozložený koberec a tenké matrace. Jako místo k podávání jídla je oblíbené Tádžiky i Uzbeky. Na matrace se posadí hosté a na koberci se rozprostře pohostění. To sestává v každém případě se zeleného čaje a nadýchané chlebové placky lepjošky. Dále se podávají různé druhy ovoce, hlavně melouny, dýně, moruše a další jídla. Po jídle následuje krátké pomodlení, které jsem však nevhodně přerušil nějakým dotazem. Jako cizinci mi je odpuštěno, ale na protějším břehu řeky mezi mnohem méně civilizovanými Afghánci by mi to pravděpodobně tak lehce neprošlo.

Kočovní Kyrgyzové

Východní hranice Tádžikistánu je zároveň bývalou sovětsko-čínskou hranicí. Jednu stranu pamířského traktu proto stále lemují nekonečný plot s ostnatým drátem, za nímž začíná země nikoho, táhnoucí se až k čínské hranici. Tádžická vláda zde hodlá otevřít přechod do Číny. Možná to

Vstupní brána bývalé pevnosti Hisór, po říjnové revoluci proslavené boji mezi bolševiky a basmači. V pozadí karavanseraj přeměněný na muzeum. Komplex tvoří jedinou historickou památku v okolí Dušanbe.

Po celodenním kodrcání v čtyřicetipětistupňovém vedru jsme byli unavení a vysušení a toužíme po nějaké ošcháně (doslova jídelna, slouží také jako místo k odpočinku) ve městě Kala-i-Chum. Pod průsmykem se však ze tmy vylouplo překvapení v podobě ruské pohraniční hlídky. Ukázalo se, že bumážky z Dušanbe nestačí a že se jakožto podezřelí cizinci budeme muset zaregistrovat také na místní milici. "Vstoupili jste do pohraniční zóny", vysvětlil nám kazatským hlasem velitel.

Ruská pohraniční vojska jsou rozmístěna podél hranice s Afghánistánem, kterou po celé její délce tvoří řeka Pjandž. Přítomnost ruských pohraničnicků podél této horké hranice je oficiálně zdůvodňována tím, že zde začíná jedna z cest, kudy se afghánské opium a heroin dostává do Střední Asie a odtud do Moskvy a na Západ. Jak nám později řekl náš kyrgyzský spolubydlící v Chorogu, množství drog, které se dostane přes hranici, je oproti 90. létům podstatně nižší. Ovšem nelze říci, že situace na hranici je již zcela bezpečná. Například koncem srpna 2003 vyšel v moskevských novinách krátký článek o tom, jak hrdinní ruští pohraničníci zadrželi 330 kg heroinu, když se 10 Afghánců pokoušelo přes ně prostřílet na tádžickou stranu.

Další částí cesty je úsek Chorog - Oš. Tento úsek představuje Pamírský trakt, překonávající několik čtyřtisícových průsmyků, z nichž poslední tvoří tádžicko-kyrgyzskou hranici. Také zde cestovatel podrobně pozná téměř celý sovětský vozový park. K nástupu na trek v Pamíru jsme jeli Nivou, do Murgabu moskvičem a z Murgabu do Kyrgyzstánu čtyřicet let starým mikrobusem. Posledních 100 metrů před nejvyšším průsmykem Pamírského traktu museli mužští pasažéři vystoupit, popostrčit mikrobusem a nahoru dojít pěšky. Průsmyk se jmenuje Ak-baital (kyrgyzsky Bílý kůň) a silnice se přes něj přehupuje ve výšce 4655 m.n.m. Musí se jít pomalu, vzduch je řídký a starší Kyrgyz vedle nás sotva popadá dech.

Náměstí Sadriddina Ajního v Dušanbe vypadá upraveně a poklidně. Místní lidé chodí oblečen i evropsky a zejména mladší muži se vyvarují nošení plnovousu. Ulice středo-asijských měst brázdí populární mikrobusey, ruský zvané maršrůtky.

války by naše vycházka na večeri byla poukážkou na smrt.

Kult osobnosti tádžického prezidenta Rahmónova není tak silný jako v Turkmenistáně. Nicméně veřejné místo, jakým je vesnická škola, jím nesmí zůstat nevyzdobeno.

Svým výrokem se Rahmónov snaží lidem namluvit, že se zasloužil o podepsání příměří a že Tádžikům přinesl kýžený mír. Úplatky jsou však běžnou součástí života. Před dopravními policisty nejsou v bezpečí ani vozy Aga Chanovy humanitární organizace. Tádžikistán stále zůstává nejchudší zemí bývalého Sovětského svazu.

text a fotografie: Petr Kment
National Geographic

Jak se dostat z Dušanbe do Oše ?

Při pohledu na mapu se zdá, že cesta z Dušanbe do města Oš v jižním Kyrgyzstánu není nic obtížného, neboť tlustá červená čára indikuje hlavní spojující tepnu. Kdo chce cestovat do Pamíru po zemi, musí ji použít. A je nutné začít v Dušanbe, neboť v Oši nelze obdržet povolení ke vstupu do Horního Badachšanu.

První částí zdlouhavé odyssey je úsek Dušanbe-Chorog. Silnice je zde v dezolátním stavu, jedná se o prašnou cestu se spoustou výmolí a s občasnými zbytky asfaltu. Vyráží se v časných ranních hodinách z místa zvaného Badachšanskaja avtobaza v Dušanbe. Terénní GAZ projede nad rozsáhlým vyprahlým údolím řeky Vachš a k večeru začne nekonečné stoupání na průsmyk Chaburabot ve výšce 3252 m. n. m, jakési vstupní bráně do Badachšanu.

Na kyrgyzské straně hranic vede silnice již přes nižší průsmky Pamíro-Alaje a k večeru druhého dne po výjezdu z Murgabu nás opět uvítá "civilizace", reprezentované tzv. kyrgyzskou demokracií a volnou tržní ekonomikou. Nezbyvá než vrhnout se do jejího víru na velkém ošském bazaru, nejnámějším v celé Střední Asii a poohlédnout se zpět, tam, kde se tyčí střecha světa.

"Pro zachování míru v Tádžikistáně jsem ochoten obětovat život."

Tento výrok tádžického prezidenta Rahmónova zdobí spolu s jeho naivistickým portrétem zeď v hotelu v Murgabu. I sem se vetřel kult osobnosti. Kdejaké náměstí i silniční "billboard" v Tádžikistáně jsou zaplněny krásně znějícími frázemi, které však příliš nepovzbudí občany, kteří se musí spokojit s měsíčními platy kolem 10 dolarů. Prezidentovi ideologicky konkuruje pouze Lenin, jehož sochy stále přezívají a od něj patrně kopírují propagandistická hesla všichni středoasijské diktátory.

Za občanské války, která v Tádžikistáně zuřila v letech 1992-1997, se Pamírané přidávali převážně na stranu islámistické "Spojené tádžické opozice". Silnice z Dušanbe do Chorogu byla proto jednou z frontových linií. Naštěstí v létě 2003 připomínají tuto strašlivou kapitolu novodobé tádžické historie již jen torza tanků, odstavená u silnice.

Noční ulice v Dušanbe na mě však dosud dobrý dojem nedělají. Opilí milicionáři se vracejí ze služby a já si s lehkým mrazením uvědomuji, že za

SVATÁ POUŤ DO MEKKY

Hadždž je jeden z pilířů islámu. Každý dospělý muslim musí pout' nejméně jednou za život podstoupit, pokud si to může dovolit a je toho fyzicky schopen.

Každý rok se v Mekce, nesvatějším místě islámu, shromáždí skoro dva miliony muslimů, aby se zúčastnili události, ve které se spojuje zbožnost a vášeň.

Mnoho muslimů šetří peníze na pout' mnoho let, často kvůli ní cestují tisíce kilometrů.

Jakmile přijdou, musejí při provádění rituálů hadždž čelit davu i nesnesitelnému horku pouště.

Pro Saúdskou Arábii, která pout' hostí, je to velká událost. Saúdští panovníci jsou si vědomi své odpovědnosti coby strážců muslimského svatého místa.

Ohromné množství poutníků přináší velké problémy. V minulých letech během pouti zemřely desítky lidí. Příčinami byly demonstrace, požáry, panika nebo jen prudké slunce a dehydratace.

Saúdské úřady nyní zveřejnily systém kvót, aby počet poutníků snížily. Také se snažily, ač neúspěšně, z pouti vytěsnat politiku.

V roce 1987 byly během pouti hadždž při potyčkách mezi saúdskými bezpečnostními silami a iránskými demonstranty zabity stovky lidí.

Hadždž den po dni

Aby mohli poutníci vykonávat rituály spojené s hadždž, je potřeba, aby se dostali do stavu zvláštní rituální čistoty.

Toho dosáhnou tím, že vyhlásí úmysl vykonat hadždž, oblečou si bílý oděv z nesešivané látky a řídí se určitými pravidly.

Kolem Kaaby. Foto: Reza, NG

Poutníkům je mimo jiné zakázáno:

- Mít pohlavní styk
- Holit se a stříhat si nehty Používat parfém či vonné oleje
- Cokoli zabíjet nebo lovit
- Prát se a hádat se
- Ženy nesmějí zahalovat tvář, i když to ve svých zemích dělají

Jakmile poutníci vejdou do areálu Velké mešity v Mekce, musejí sedmkrát obejít Kaabu (hranolovitá stavba uprostřed nádvoří mešity potažená černým brokátem) proti směru hodinových ručiček. Tento rituál je známý jako tavaf. Poutníci také sedmkrát proběhnou chodbou ve Velké mešitě, což připomíná, jak Hagar, žena proroka Abraháma, hledala zdroj vody.

Den 1: Krok první

Osmého dne měsíce dhú'l-hidždža podle islámského kalendáře přicestují poutníci do Miny a zůstanou zde do úsvitu následujícího dne.

Den 2: Zastavení v údolí Rafat

Poutníci poté cestují do údolí Arafat, kde zůstávají a setrvávají pod širým nebem v modlitbách k Alláhovi a v meditacích.

Na konci dne se přesunou do Muzalifu, kde stráví noc. Za celý den poutníci musejí shromáždit 70 kamínků, které použijí další den.

Den 3: Kamenování d'ábla

Ráno se poutníci vrátí do Miny a kamenují pilíře pojmenované Džamarát, které představují d'ábla. Pilíře stojí na třech místech, kde, jak poutníci věří, d'ábel pokoušel proroka Ismaela.

Věřící také obětují zvíře, obvykle ovci nebo kozu. Má to připomenout situaci ze Starého zákona, kdy Abrahám málem obětoval svého syna a Bůh místo něj přijal ovci. Dnešní poutníci mnohdy zaplatí někomu, aby za ně zvíře zabil.

Poutníci si oholí hlavy, nebo si alespoň odstříhnou pár vlasů a vracejí se do Velké mešity v Mekce k dalšímu rituálu távat, kdy obcházejí Kaabu. Večer cestují zpět do Miny a tam přečkají noc.

Dny 4 a 5: Mina

Čas tráví poutníci v Mině a každý den kamenují pilíře představující d'ábla.

Jestliže se někteří poutníci nevrátili do Mekky, aby obcházeli Kaabu, učiní tak čtvrtý nebo pátý den.

Zdroje použitých informací

- 1.) Bičík, I., (2000): Regionální zeměpis světadílů, ČGS, Praha
- 2.) Baar, V., (2000): Zeměpis světadílů, oceánů a Ruska, Fortuna, Praha
- 3.) <http://www.national-geographic.cz>
- 4.) <http://www.nasa.com>
- 5.) Taibr, P., (2003): Svět 2003, MlT, Liberec